

777

31366.

06
10
31366.
ГАНС Ф. К. ГІНТЕР

НАКАЗ Львівського обласного
1773
**РАСА
ПОДРУЖЖЯ
ВОЖДЬ**

ВСТУП і ПЕРЕКЛАД
РОСТИСЛАВА ЄНДИКА

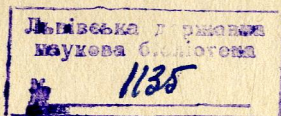
Л Ї В І В 1939

L W Ó W 1939

Львів. Бібліотека
АН УРСР

103(47)6

Дозвіл автора на український переклад із 5. III.,
дозвіл видавців із 27. IX., та 27. X. 1938 року.

Nakładem tłumacza, Komarno k. Lwowa
Накладом перекладача, Комарно к. Львова.

Drukarnia „SŁOWO” Lwów, Czackiego 6. Tel. 276-24
Друкарня „Слово”, Львів, вул. Чацького 6. Тел. 276-24

Від перекладача

Як у кожного великого письменника і мислителя, так мислі і в Гінтера, розсіпані в різних творах із різних часів, творять звена великого ланцюга, якому на ймення система. Другий український переклад твору Гінтера — це доповнення попереднього, що представляв героя серед життєвих умовин, що зясовував суть геройськості і жадання долі, на які він мусить знайти відповіді, щоб виконати своє післанництво. Друга книга передає біологічну основу під хов і плекання героя та громади героїв, передає особливий клімат, в якому герой мусить родитися, зростати і віддыхати вершинним повітрям, щоб не спасти нижче свого рівня.

Зраджуючи себе і свою долю, герой може спасти нижче себе і в цьому громадська небезпека, бо без нього громада стає половою, розсіпаною під вітер. Та сама небезпека грозить громаді, якщо духові і тілесні пігмеї зухвало намагатимуться заступити собою героя, стаючи ніби героєм, бо опростачать усе, до чого діткнуться своїми брудними руками. На ділі даремні їх намагання, бо героєм треба вродитися. Що уявляє з себе кожна людина, те міститься в її спадщинному підложжі, тимто герой можливий тільки на шляху добору і природнього розмноження. Це знову провідна думка другої книги Гінтера. *Mi natura dedit leges a sanguine ductas*, — говорить він за римлянином Проперцієм.

Гінтер — повнокровний муж. Його розуміння життя — обов'язок і завдання, ці справжні мужеські прикмети. Але при цьому лишився він такий, який був колись, пишучи свій перший твір: не холодний, але гарячий, сам горить і домагається горіння, домагається „шалу“ з своїх спадщинних притаманностей. Спадщинні притаманності виявляються в поставленому завданні. В духовому розумінні — це пізнані і признані шляхетні життєві вартості, повна гармонія з собою, відкинення всяких ухилів, викликаних побудами ззовні, самоздійснювання в власній життєвій поведінці, в біологічному — це поставлення перед очі свої власні духові вартості, втілені в зразкові покоління. Тимто Гінтер жадає зусилля з себе самого, прямування і скоку з себе самого, з найглибшої істини людини, без огляду на опірне оточення. До помочі бере він досліди над бувальщиною геленів, римлян і герман, шукаючи серед них мужів чистої спадщинної суті і її виявів у побуті народів. І він знаходить їх: вже сам виступ, заховання і великодушна простота впадають в очі та відкривають виїняткову шляхетність.

Поворот до минулих часів давнини для Гінтера тим більше конечний, бо він майже не бачить у сучасній Європі відповідних зразків, мало бачить. Людина була шляхетна, дужа і свободна, доки жила зв'язана природнім добром. Унезалежнення серед цивілізаційного трампадрацтва розмножило підлюдей та виродило людину. І Ніцше колись дивився з жахом на своє європейське оточення та мріяв про надлюдей, вважаючи сучасну собі людину мостом до надлюдини-самітника, хоч у дійсності той міст був переважно підлюдиною. Добрий опис такої підлюдини зустрічаємо в „Деннику“ братів Гонкурів: „Повертаючи до плідності, взагалі в продукції людей багато тандити, людей, роблених гуртом, з половиною змислів, з четвертиною свідомости. Можна сказати, що прийшли

вони на світ по одній з тих великих різанин у середніх віках, коли родилися недокінчені. з одним оком, або з чотирма пальцями, неначе б природа, поспішаючи доповнити браки і доставити на речинець, партачила людськість“. Тут різниця між обома мислителями. З підлюдини ніколи не повстане не тільки надлюдина, але навіть і людина. Зрештою Гінтера навіть не цікавить вимріяна одиниця, як самоціль, йому йде про ціле громадянство, яке можна піднести виключно відділенням людей від підлюдей, змагаючи побільшити число перших і змести кількість других. Бачити спільноту і не загубити з очей індивідуальності — прикмета думання Гінтера. Вона виключає хворобливий індивідуалізм та урбаністичне розпорошення одиниць в безобразній товпі, що подобає на роздерту програмку з вулиці і ледве ще сьогодні носить назву передучорашніх представлень. Підчас розмови зо мною висловився один знайомий, що Гінтер прагне кращої людини, ніж її сфушерував Ягве. Цей жарт можна поважно висловити: він прагне іншої людини, ніж її фушерує сьогоднішнє подружжя.

На кожному кроці підкреслює Гінтер німецькість. Хай це нікого не журить і хай замовкнуть ті, що говорять тут про чужість і перещеплювання чужих ідей на чужий ґрунт. Гінтер підкреслює ще й основу німецькості — індогерманство, в якому ми, українці, маємо своє незаперечне місце. Правда, окрім індогерманських первнів виступають серед нас і первні арменоїдної раси з її циклем егейських культур, раси, якій В. Щербаківський з своїм варшавським гучномовцем приписує рішучо за велику роль в творбі українського буття. В теперішньому українстві маємо дуалізм обох расових первнів і переплетний паралелізм їх виявів. Один із цих первнів — я думаю сильніший — міститься в індогерманстві, як у своєму джерелі, в своєму рідному живлі, і тимто висновки нашого автора

з індогерманства мусять нам стати близькі і важні. Єдино з культурного круга індогерманства дасться вивести і ви-яснити тугість і дужість нашої княжої і козацької доби: шалене бажання Святослава збудувати собі столицю в наддунайській області, бо вона „середина“ його кня-зівства, і запоріжські очайдушні обкурювання мушкетним порохом мурів Стамбулу; їх звичаї й обичаї: світогляд у „Поученнях“ Володимира Мономаха та обмазування при виборі кошового землею з глибокою символікою; їх духове будівництво: пісенність, архітектура і, передусім, організація громадянства на військовий штиб, громадян-ства, що почувало і думало поволодарськи.

Не тут місце просліджувати натугу цього первня в бувальщині українського народу. Вистарчить згадати, що наші мислителі в минулому столітті, почуваючи чу-жість москалів і шукаючи схожості українців з іншими народами Європи, знаходили її в духовому розумінні з західними народами, знаходили подібність обох духових структур. Це важне і з тієї причини, бо ще не поширю-вали тоді в світі легенди німецькості ворожі нам полі-тичні агенти та вуличні професори з східніх універси-тетів, а за теоретичне ствердження такої подібності ні-хто нікого не обсилав ордерами. Зрештою Хвильовий пе-реплатив життям свою тугу за фавстівською людиною на Україні.

Та книга Гінтера має для нас ще й інше значіння. Вона розкриває таємниці бувальщини, серед якої тільки той народ і держава вдержується і цвіте, що зміг витво-рити і вдержати свою здорову і численну провідну вер-ству. Звідсіль радісні і болючі міркування для українсь-кого читача, бо хоч наші найшляхетніші змагання раз-у-раз заломлювалися, бо хоч виточене море доброї крові скроплювало рілю під руту, волі нашої отруту — ми три рази втрачали нашу провідну верству — та всеж-

таки і повстання були, і кров у венах народу не висихала. Добра кров проливалася в загравах повстань і ця кров зроджувалася на хуторах, отих наших середньовічних замках та наших новітніх замках, і нічого так не зненавиділи наїзники, як саме хуторян. В нашій політично-суспільній літературі багато закидували цьому виразникові українства і тому тут місце, щоб привернути йому честь: він завжди був і мусить далі остати основою нашої державности. Наші хуторяни високовартні передусім своєю філософією землі. Колись висмівали в нас її, як філософію мурла, тепер, де українство може ще висловлювати свої думки, знаряддям до домашнього вжитку стала земля, найвище підставою, що на ній стоїться, не матерією, з чудодійною „духовою“ властивістю, як це думає хуторянин, матерією, на якій, впавши, охлялий Антей, син Геї, доходив самим доторком нової сили й охоти до перемоги.

Тепер хутори розбиті і Гінтер має пригадати в свій час, що їх треба привернути до давнього значіння. Хуторяни мають стати ядром нашої нової еліти, зразком нашої шляхетности, хоробрости і життєвої поведінки, вони ж нащадки колишніх козаків, про яких висловлювався Боплян, що такі здорові, що гинуть тільки на полях битви, або гаснуть із старости, і такі шляхетні, що нічого в них простацького не знайдеш окрім одежі, але й вона з тієї причини така невибаглива, бо прагнуть нею оказати свою погорду до проміжного й свою пошану до суттєвого, ми скажимо — до спадщинного, до того, чим хто є по своїй внутрішній будові.

Гінтер жадає створення нової німецької еліти доволі історичної аристократії, жадає зєдинення нових людей з патриціями. Ту саму думку зустрічаємо і в Шевченка, що вияснює одну трагічну сторінку нашої бувальщини:

Ой пожали б, як би були
Одностайне стали
Та з хвастовським полковником
Гетьмана еднали.
Не стреміли б списи в стрісі
У Петра, у свата,
Не тікали б із Хортиці
Славні небожата.

Не заперечуючи в основі доцільности думки Гінтера для німецьких умовин, ми мусимо відкинути її, вертаючи до нашого буття. Правда, не було б Полтави, якщо Мазепа поєднався б був з Палієм, і карта Європи від тисячеліття інакше виглядала б, якщо притаманністю нашої аристократії не була б зрада своєї крові і батьківщини. Вона зрадила три рази на грані історичних епох: почалося від подруж з половецькими ханами, скінчилося переходом у табір наїзників при кінці княжої доби, за козацької і на початку народньої. Хто з нашої історичної аристократії повертав у 1917. році назад до українства, той при першій нагоді знову його зраджував. І не треба забувати, що сучасна московська еміграція в Європі — це в великій кількості українці з походження й одночасно найлютіші вороги всього українства. Наша станова аристократія не вірила і не вірить в живучість і дужість українського народу і в тому її нездарність і в тому не одно лихо і для нас; вона вірить у свої станові права без обовязків і відвічальности — отих справді аристократичних прикмет, і вірить вона в свої політичні комбінації, за які готова жертвувати майже всім і готова ще раз зрадити, якщо доля дала б їй до рук будову української імперії. Вона обійшлася б із золотим яблуком долі, як дурень з казки, проміняла б його, бо стратила все здорове та стала хробачлива і трухлива в самому стрижні й ядрі.

Нема правил без вийнятів. Є в нас ще й сьогодні кілька індивідуальностей з аристократичних родів, вони мають і великі заслуги для нації, але не їх стан має стати нашим національним ідеалом. Деякі з них є ще так наївні, що друкують свої родоводи, щоб показати нам, сучасному поколінню, з якими королівськими родами Європи вони посвоячені. Це не збільшує до них пошани: вони втопили українську імперію в мутних хвилях озвірілої московщини, сьогодні королівські роди скачуть козачка перед своїми капралями. Замість перед родоводом, ми можемо склонитися перед їх чином, здоровлям і чином їх синів, здоровлям і красою їх дочок.

Не можна творити еліти в добі націоналізму довкола людей, яких предки були національні зрадники, ані довкола подвійних зрадників, що хвилево вернулися і знову покинули батьківщину: вони ніколи не додадуть до своїх змагань нашого державницького змісту. Нова українська провідна верства творитиметься довкола хуторян, що походять переважно з давніх козацьких родів і носять у душі наш історичний зразок людини: здорової, дужої, хороброї і шляхетної з погордою до зовнішнього, з пошаною до внутрішнього, до спадщинного. До неї долучиться по відповідному доборі і частина борців, що перейде пробу в визвольних змаганнях.

Книга Гінтера підносить вагу роду й породности. Та вона не має захищати деяких осібняків і деякі родини, що загорнули добре платні становища в наших верховних установах. Вони держаться там не силою свого хисту, але родинними союзами, серед яких брат підтягає за осличі вуха брата, а сват свата. Звичайно буває так, що в таких родинах трапляється один дужий, довкола ж нього ватага нездар. Всі вони переважно *homines novi*, до яких, виходячи з генетичних законів, ста-

висься Гінтер з недовірям у переконанні припадковости одного хисту. Якщо не вибухне яка палатна революція, я боюся, що ці осібняки вдержаться там цілими поколіннями всупереч усім законам. Та ж ми маємо приклади в нашому житті, як різні осібняки розділюють між себе зовсім суперечні собі ділянки та, походячи з одного роду, скакають, неначе малпа Фрузя з Лисом Микитою,

...в культуру,
Ворожбу, літературу,
Стрій, політику і спів....

хоч з біологічного боку — це обман, бо нема різних спадщинних таланів, є тільки один, зате спадщинна ворушність, якою знімають вихор і галас довкола справи, щоб показати себе найбільше „геніяльними“. Дивна наша галицька волость з своєрідними генетичними і соціологічними законами, з сумнівними затівами людей, з сумнівними засновками їх спадщинности.

Книгою Гінтера не можуть закритися й деякі кандидати на наших вождів, бо ж до вождівства приналежить вроджена сила духа, і волі, й характеру, а хто відмовлявся від націоналізму в 1922. році, коли в нас творився той самий рух, що тепер панівний в Європі, щоб санчопанзувати в „найсильнішій“ партії, і по соймі вештатися, й опозицію вдавати, хто по десятиох роках признається до старої помилки, але наново чинить другу, по суті ту саму, той органічно нездатний на вожда, бо нема в ньому відваги і сили стати самому, творити з себе самого, завжди потребуючи союзників з боку, і тимто добре роблять старі товариші, як такого покидають, що власними руками розвалює засновки руху, на які вони всі спільно заприсягалися, і леліє тиху надію покинути при вирішній хвилині і своє теперішнє становище, теперішні засади — не тактику.

В дальшому ідеї цієї книги мають бути киненим каменем у драгоманівщину, що повстала з духа ХІХ. століття. Як сьогодні менделізм має велитенський вплив на світогляд, а через нього на державницький устрій, що впливає з загалу ідей, які діють в означенім громадським духовім житті, так і в нас драгоманівщина зовсім не означає виключно думки і чину Драгоманова, тільки цілий круг ідей, серед яких він жив та яких, як найсильніша індивідуальність свого часу, став виразником. Дехто хотів би, щоб Драгоманова лишити в спокою, бо він уже мертвий. Це хитре і підступне твердження має на цілі не так охороняти пам'ять Драгоманова, як далі присипляти наше громадянство, щоб епігони могли заховати давнього духа, божка ХІХ. століття. Ніхто на світі не приніс цьому божкові такої жахливої гекатомби в жертву, що ми, коли він у постаті монголоїдної підлюдини з месіянізмом на устах і жидівським ритуальним ножом у руках вдерся підчас революції на наші землі та зрівнював все високе до своєї низькоти в ім'я рівності, заздрости і травлення, як це пророкував Ф. Достоевський. Зрештою, всупереч запевненням, навіть Драгоманов ще не вмер, небіжчик ходить і страшить щораз новим перевиданням творів, остання ж його маска — Голем з Праги.

Один з розділів книги обговорює виховання. Ми про себе можемо сказати, що живемо в найстрашнішій добі нашої бувальщини, в добі кооперативного гільтайства й негодяйства та спортового нехлюйства духа. Спорт став осягом кількох першунів, не загальним зміцненням народу, першунів, в яких навіть відношення до національних кольорів, що за них змагаються, є попростому ганебне, кооперація — бастіоном для зарозумілих дурнів. І на цьому місці особлива заввага для професорів, щоб як найбільше „палили“ по школах учнів,

розуміється слабих учнів, задля нездарности їх духа, не з професорської службовости і несправедливої завзятости до міцних і непокірних, яких так важко вдержати в рямцях класового правильника, бо особисту смішність і потішність деяких професорів кожний вміє справедливо оцінити і добре їх тямить.

Підставою до зладження цього вибору послужили такі твори автора: *Führeradel durch Sippenpflege, vier Vorträge*, J. F. Lehmanns Verlag, München 1936, книга присвячена міністрові внутрішніх справ та повному одушевленню виконувачеві расових законів у Німеччині Вільгельмові Фрікові; *Herkunft und Rassengeschichte der Germanen*, J. F. Lehmanns Verlag, München 1937, третій розділ книги; *Altsprachliche Bildung im Neuaufbau der deutschen Schule*, B. G. Teubners Verlag, Leipzig 1937.

Поза несуттєвими змінами — передусім обширний вступ до чотирьох викладів, в якому автор вияснює, чому не викреслював деяких повторень, та подає умовини, серед яких виклади повставали — поза такими змінами перекладач не скорочував бігу думок автора, бо мусить, до чорта, існувати якийсь пієтизм до ідей автора й ідей майстра.

Книга Гінтера важна і тверда, — нарікають деякі з читачів. Кажучи за Полем Валері, — цілий світ хоче тільки таке читати, що цілий світ міг би сам написати. В цьому загальне лихо, воно ще більше в нас, але саме важких книжок потрібно сьогодні, бо серед повені лубочних метеликів в скарбниці нашого духа кожного року мусить щось важке залишитися з надрукованого слова. На твердість і важкість нема іншої ради, як їх перемогти, а все, що легке, повинно збуджувати насміх і... недовіря. Перемога важкості ушляхетнює, тимто хай це переконання стане пробним каменем шляхетности для нашої молоді.

Новоповстале — таємниця. Навіть
В пісні заледве можна це розкрити.
Бо як зачнеш що, так ти і полишиш,
Хай скільки діє потреба і хов.
Силу найбільшу має саме порід
Та світляний провінь,
Що стрічає плід.

Гельдерлін, РАЙН.

Становище народу і держави до спадщинності та добору

1. Істини спадщинності ніколи не відкидали, це значить істини, що снага предків переходить на потомство. Значіння цієї істини для народу і держави часто навіть підкреслювали в минулому часі. В тисячелітті старого плекання тварин завжди виходила людина від виображіння, яку це силу має спадщинність та що викохування можна осягнути тільки відокремленням міцних тварин від менше міцних, тільки огрядиченням плідности найліпших означеного ґатунку. Що далі завертаємо ми в бувальщину народів індогерманської мови, то більше знаходимо передаваної уважливості на спадщинність, на породність і добір навіть у самої людини, не тільки в її домашніх тварин, то більше зударяємося з переконанням про *durans originis vis* (Tacitus, Agricola 11), з певністю, що походження рішає.

Переконання про владність спадщинности ослаблюється проником християнського світогляду з його підкресленням розбрату тіла і душі, духа і матерії. Де індогерманство більше або менше свідомо і з притиском сприймало єдність тіла і душі, там орієнтальні вірування радо навчали відрізняти і відділювати тіло від душі, матерію від духа. Але що *тілесні* основи спадщинности творять так сказати б змислам більше підпадну, виразнішу частину спадщинного явища, бо в загальному до схоплення спадщинности душевних рис належить більша спостережність, тендітне психологічне зрозуміння, то тим легше могла поширитися загальна думка, що в основному діє спадщинність тільки в тілесному, а не і в душевному.

Ось так християнсько-орієнтальна думка обезцінила тілесне, протиставляючи його як щось менше вартне духово-душевному. В той спосіб у загальному переконанні стала сама спадщинність чимсь, що належить одночасно тільки до нижчих життєвих засягів і понад що „дух“ має глядіти вдаль.

Такі погляди ще сьогодні перешкоджують поширенні дослідів расової гігієни і то більше серед так званих освічених, ніж серед простаків, або навіть серед селян. Необзнайомлені інтелігенти радо закидають жаданням расової гігієни, що народові не залежить на сильніших костях і твердших м'язах, або на здоровлі тіла. Супроти цього треба відразу підкреслити, що расова гігієна, як наука з народньою ціллю, хоче попростому підвищення людини, і саме людини, яка — принайменше в сутику з расовою гігієною — представляє тілесну і душевну єдність. Отже йде

про висунення перед народ доборового зразку і тілом і душею спадщинно міцної людини німецької породи.

Також і в життєзакономірнім, у біологічнім, має значіння, що народ може вдержатися на своїй висоті, або тільки видряпатися на висоту, якщо в собі почуває *напруження* до зміцнувального тілесно-душевного зразку, і також одність і єдність народу дасться вирубити тільки однозгідним признанням цього народу загального тілесно-душевного зразку *шляхетної людини*.

Що я тут назвав доборовим зразком, те годовці тварин називають ціллю хову. Ми не сміємо лякатися висловити істину, неприємно звучну для багатьох інтелігентів наших днів, що для людини мають значіння в засаді ті самі життєві закони, як і для тварини. В цьому дальше ділання середньовічно - церковного розділу тіла і душі, матерії і духа, якщо саме сьогодні освічені зневажливо висловлюються про расову гігієну, як про „стаднину“, або „хов худоби“, або хов псів. Це мені ніколи не могло прояснити, щоб тварина мала бути чимсь таким низьким, що під жадною умовою ніхто не смів би порівнювати з нею людини. Расова гігієна мусить налягати на те, щоб наново пізнали в нашому народі *достойність усіх живин*, бо тільки через повне схоплення великих законів, тільки через них може створитися просвічення, побут (культура), який в тому виявиться, що шукатиме за засобами спадщинного підвищення людини.

Я сказав, що уважливість на спадщинні явища в обсязі людини, як це вона в особливій мірі була властива кожній провесні народу індогер-

манської мови, що ця уважливість ослабилася, що найменше могла ослабитися навчанням вірувань, які намагалися відділити тіло від душі. Та на Заході могло прийти тільки до ослаблення цієї уважливості, не до повного усунення: ми можемо бачити, як властиво аж до XIX. ст. народня мисль західніх народів виразно рахується з істинами спадщинності. На селі задержали аж до сьогодні більше або менше помітні і виразні представлення з ким можна женитися, з ким ні; представлення, які треба вияснювати поширеними господарськими цілями, що їх всежтаки ще можна з останків відтворити. Знову ж у загальному освічені по містах ледве ще відчувають потребу думати про спадщинність і добір. Ми не мусіли б хитати головою над подружнім вибором неодного, так званого високоосвіченого мужа, якщо з „освітою“ ще було б звязане якенебудь народнє передання про владність спадщинності.

В великому й цілому видається мені поетичний стиль Ніцше так пересадний, як і музичний стиль його противника Ріхарда Ваґнера; але в сполучі з цим всежтаки хотівби я пригадати вислів з „Заратустри“, що влучно знаменує безбач багатьох освічених відносно питань добору — і це значить в людини подружнього добору і числа дітей:

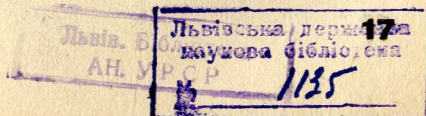
„Мені видавався достойний цей муж і зрілим для змислу землі: та як я побачив жінку його, земля виглядала мені домом безумних“.

Здається, в цьому помітив і Ніцше, що в засаді освічені жінки краще вибирають, ніж освічені чоловіки, і що вони в багатьох випадках полишаються радше незамужні, ніж мали б дру-

жити вділ — тут думаю я „вділ“ у значінні висоти спадщинних притаманностей, не, розуміється, багатства або здобутого знання. Та ж здобує служить занадто часто до замилення вродженого. Пізнати і відгряничити здобує від вроджено-спадщинного в людині або в родині, це належить до тієї вважливості на істини спадщинності, якої ми мусимо бажати молоді, якщо вона має за біологічними законами правильно женитися, за біологічними законами правильніше женитися, як це модним стало від XIX. століття.

Чи не з XIX. століттям загальне формування затратило звязь з переданим біологічним думанням народу, особливо селян. В XVII. і XVIII. столітті підготовлялися ці думки, що влилися в французьку революцію: думки школи природнього права з доби так званого просвічення, опісля думки, що їм Русо надав найповніший вислів. В цій цілій системі були два представлення, що спрямували вістря проти переданого, досвідом досягнутого підкреслення спадщинних притаманностей людини: думка рівності всіх людей і думка далеко посуненої оформності всіх людей. Обидві думки долучилися до улюблених представлень XIX. століття, що їх знаменує зворот про загальне формування; з його поширенням обіцювали собі далекосягле ушляхетнення людства.

Затямити собі: ніхто не хотів ушляхетнювати людства помноженням спадщинних притаманностей для кращої оформності й глибшої здатності осуду, але помноженням освітніх установ і переносного знаттєвого матеріялу. Коли в XIX. столітті внаслідок спадщинної плястичности передові родини стали саме малодітними родинами, цим

ніхто не журився, але навіть роздавав далеко більше державних підмог підпересічно здібним, ніж надпересічно здібним — в переконанні, що поширення освіти й сьорбання освіти веде до ушляхетнення людства. Сьогодні щораз краще пізнаємо, що ушляхетнення може вийти тільки від шляхетно-„родних“, що ушляхетнення нашого народу може поширитися тільки через численність дітей спадщинно найліпших усіх станів.

Державні грошеві засоби, видавані на освітнє сьорбання нездібних і слабоумних, так довго схилюватимуть униз висоту формування народу — саме вона залежить від спадщинних притаманностей і їх збільшення або зменшення — доки не переведуть законно стерилізації. Великі грошеві суми, що служать сьогодні до обнижки рівня формування, вже по кількох поколіннях стояли б до розпорядимости, наприклад і на допомоги для дітей господарчо-слабим родинам, які попали в нужду, не вважаючи на добрі спадщинні прикмети.

Мисль рівної і мисль далекосяглої оформности всіх людей, обидві вони довели, ослабивши, до розкладу ще живого почуття зобов'язання супроти майбутніх поколінь, довели вони далі до розкладу почуття напруги в прямованні до народнього зразку шляхетної, гарної і міцної людини, отже до розкладу напруги прямовання з даної дійсности до призаного ідеалу. Мисль рівности й оформности всіх людей напевно діяла вирівнювально; вона благодіяла *осібнякові* — але шкодила *цілості* відпруженням; вирівнюванням, що їх приносила. В самозахованні і міцності кожний народ і кожна держава є зв'язані з задержанням

спаду вартостей: цього порівняння ужив раз еґенік Вілібальд Генчель: турбіна працює внаслідок спаду води згори вділ; в вирівняльному водному стані плоского озера не порушується найменше турбінне колесо. Штучне вирівняння всіх вартостевих станів, що їх принесла ідея рівності, перетворило врешті лібералістичну державу ХІХ. століття в стійку воду; сьогодні помічаємо її гниль.

2. Ідея рівності тих, що перший раз висловили цю ідею, під оглядом високовартної гостроти мислі ХVІІІ. століття є ще зовсім близька дійсності і державницько плідна: вона означає бо в великих мислителів і учителів права ніщо більше, ніж рівність усіх громадян перед законом. Egalité ніколи не означала в великих французьких мислителів нічого іншого, ніж цю самозрозумілу мисль. У Вольтера, в його „*Traité de Métaphysique*“, в барона фон Гольбаха, в його „*Système de la Nature*“, знайдете підкреслену істину нерівності, різність хисту людей. Навіть у Руса, що йшов більше за своїми бажаннями, своїми бажаннями, ніж за розумом, знайдете місця, які розглядають нерівність хисту в людей. Наскільки виджу, знаходиться ідея рівності всіх людей — вони всі мали б бути з уродження рівні хистом, а пізніші різниці, що проявляються, мало б викликати різне оточення — ця до кінця доведена ідея рівності знаходиться, наскільки я виджу, тільки в меншого французького мислителя Гельветія (1715 — 71) й опісля в революційного політика маркіза де Кондорсе (1743 — 94). В одиничних філософів, навіть і в Джона Льюка, виступають схильності так видіти речі, неначе б щойно

життєві шляхи людей, їм ззовні накинени призначення, надавати людям їх тавро. Також замітне, що „Declaration of Independense“, універсал Сполучених Держав Америки з 1776. року, справді значує на початку, that all men are created equal що всі люди є рівно створені. Але я припускаю, що мужі з небуденним змислом дійсности, які творили північно-американську конституцію, також Джеферсон, дим „created equal“ висловлювали відкинення так званих „уроджених“ станових різниць, отже не хотіли потверджувати рівности хистів усіх людей, суперечну з усяким щоденнім досвідом.

В кожному разі припало ХІХ. столітті, що — при всякому помноженні освіти — занедбувало гостроту мислі і побільшувало число фраз, розвинути науку рівности в шал рівности, в шал рівности, який врешті став так могутній, що сама згадка спадщинної нерівности людей вважалася назадняцтвом, якщо не окаянністю — оскверненням ідеї людства й ідеї гуманности. Великий Гобіно стояв зовсім самотній, як у середині ХІХ. століття обстоював „inegalité des races humaines“. Саме неясне значіння поняття „рівність“ уможливило широке витачання цієї фрази. Це ж лежать нероздільно різні представлення: люди є рівні; люди повинні бути рівні; люди є рівні хистом і стали нерівні тільки через різне оточення: через багатство і злидні, образування і необразування, високий і низький громадський стан. Лишилося вимішане і невирішене, чи ця „рівність“ — обстоювана або жадана рівність — повинна мати вартість у духовому, чи в обичайному, чи вона повинна відноси-

тися більше до громадського, чи більше до державницько-політичного.

Але через цю тямкову неясність запевнився успіх фрази. Її успіх був зрештою в тому, що не тільки темні маси народу, але вже чи не так звана Загальна Освіта — свідомо або несвідомо — виходила з представлення, що всі люди з природи рівно наділені, деякі ж додавали до цього: всі добре наділені; щойно різне оточення спричинило їх незаперечну різність. Це розуміння стало в пролетарському соціалізмі невідмінною правдою віри, яку, ясно висловлену, найдемо чи не перший раз у *Прудона*. Сьогодні маємо одиничних соціал-демократів, що вийшли з істини спадщинної нерівності людей і жадають державної расової гігієни. Тут треба назвати недавно вмерлого визнатного *Альфреда Гротіана* і таксамо *Карла Валентина Мілера*, який тільки що недавно (1932) намагався наново перекинути міст між (антиаристократичними) поглядами соціал-демократії і (по її суті аристократичною) расовою гігієною. Та я лякаюся, що на цей міст ніхто не ступить, бо система мислей марксистського соціалізму так далеко загніздилася в представленнях рівності XIX століття, як демократичний лібералізм міщанства. Як я замітив, в марксистському соціалізмі доходить до того, що він задушує в своїх прихильників кожную можливість аристократичної думки. Один провідний соціал-демократ зо страхом очікував навіть від расової гігієни, що вона прорубає шлях до боротьби нової еліти з уродження. Таке переконання не дає жадної надії до дальшого вичучування.

Як лібералізм, так марксизм злучилися в XIX.

столітті з тодішніми біологічними вченнями, признаними науковими і поступовими. До них належить передусім лямаркізм, це значить наука про *вирішне значіння оточення*. Можна сказати з деякою пересадою, що майже все думання XIX. століття — а це ж має значіння також і для протиставних поглядів цього століття — спочивало на свідомих, або несвідомих лямаркістичних поглядах. Тільки через панівний лямаркізм, через віру в вирішну силу оточення і в усілякі можливості ушляхетнення людства *поліпшуваннями оточення* — тільки через цей лямаркізм став можливий відомий шал поступу XIX. століття. Також звідсіль безліч плянів до підйому виховання і навчання, які знаменні XIX. столітті й які діють аж до сьогодні, неначе б інша поведінка могла створити інших людей. На свідомому або несвідомому лямаркізмі і спочиває шал освіти, навіть чи не дурійка освіти німецького народу, що його щойно в останньому часі проглянули, як нещастя німецького народу. До шалу освіти і до знаменно лібералістичного шалу „рівноправности” долічую я також такі жадання, як обовязковий академічний вишкіл сільських учителів.

Природознавство прийшло зараз з поміччю простацькому лямаркізмові XIX. століття: бо перед *Дарвіном* і *Гальтоном*, а передусім перед *Мендлем* видавалося ще далі можливе лямаркістичне думання більше нестримного ґатунку. Дарвінізм, це значить наука про вирішну силу *спадщинности і добору*, тільки поволі міг пробиватися й одержав він бо глибше зміцнення щойно через Мендля. Та досліди Мендля лежали, як відомо, незнані і невикористані через одно покоління, аж

врешті знову їх відкрили в 1900 р. Щойно від 1900 року засновуються підстави, на яких мусить розбудуватися кожна расова гігієна.

Ще не запало рішення, чи до вияснення родової історії організмів, чи до науки про походження притягнуть також лямаркістичні, або тільки дарвіністичні представлення, хоч уже більше не можна спорити, що долю всіх живин вирішує не оточення, але спадщинні властивості. Я хотів би прийняти, що до вияснення родової історії організмів треба допустити оба способи товкмачення, так лямаркістичний, як і дарвіністичний, і хотів би я себе в цьому прилучити до так званих стародарвіністів, яких серед нас у Єні міродатно заступає професор *Пляте*.

Та якщо покажеться, що до вияснення родової історії організмів треба притягнути також лямаркістичні представлення, то певно лямаркізм із своїм підкресленням оточення не на місці, де мають вартість розшуки ушляхетнення роду при помочі даних нам засобів. Оскільки є щось такого, як „спадщинність здобутих прикмет”, точніше означивши: спадщинність прикмет пристосування, які одинична істота осягає підчас свого одиничного життя, як відповідь на зовнішні подразнення, то такі перебіги відбуваються в геологічних епохах. До наших народніх і державницьких цілей, якщо вони мають лишитися в обсязі нам даних можливостей не можна притягати лямаркістичних представлень. Ми нічого не можемо вдіяти, щоб щонебудь зробити спадщинним, що осягнув осібняк — здобувши через вправу особливий ступінь вишколу тілесної або духової зручності. Сотні поліпшень оточення стануть у пригоді осіб-

някові; спадщинного піднесення громадян вони не спричинять. Для наших цілей лишається тільки дарвіністичний шлях, це значить добір, згл. вигублення: численність дітей спадщинно високовартних усіх станів і малодітність, згл. бездітність спадщинно маловартних усіх станів.

Як довго різні роди суспільної опіки не зв'язуються з законною стерилізацією спадщинно маловартних, так довго кожна опіка навіть помножує лихо, перед яким вона нібито оберігає. Поліпшення оточення, наскільки воно може мати значіння для осібняка, без одночасної законної стерилізації спадщинно маловартних, стає поміччю в розплоді спадщинних родів, які державу можуть врешті довести до загину. Також виборче право з більшою кількістю голосів для голів родин, як це його недавно (1932) висував один міністер, дасться перевести щойно тоді, як повновартний розпорядок, коли передше — і то ряд років передше — переведеться законну стерилізацію спадщинно маловартних. Та ж сьогодні по відповідних дослідях стоїть справа в Німеччині так, що шкільні діти, яких задля нездібности треба виховувати в помічних школах, мають пересічно найвище число братів і сестер; з цього виходить, з якими головами родин треба сьогодні рахуватися й якій пошані підпало б сьогодні таке виборче право з більшою кількістю голосів для голів родини.

На щастя, соціал-демократ Гротіян зажадав злуки опіки зо стерилізацією; я кажу: на щастя, бо ще почуває більшість наших сучасників — знятих лібералістично-індивідуалістичним думанням, що розглядає виключно осібняка — такі жадання, як законну стерилізацію спадщинно мало-

вартних, неначе щось нечувано реакційне, неначе напад на якінебудь людські права. Та держава мусить навчитися розрізняти між „правом жити і правом давати життя” (Меєн). Неогряничене людське право женитися і неогряничене людське право розплоджуватися не може існувати в державі, що прямує до правдивого зміцнення.

Ми мусимо пригадати, що урядові подружні заборони, повсталі зо старонімецького вичуття права, дадуться відшукати ще в половині минулого століття. Ці закони є для нас сьогодні вартісні не задля свого змісту, тільки задля в основу положеного їм неіндивідуалістичного почуття життя, яке треба на ново оживити, якщо з сьогоднішнього розкладу має повстати новий розквіт. Де існують засоби запобігти плідності і стерилізувати, там сьогодні подружні заборони займають більше гігієну, ніж расову гігієну. Проти бездітних подруж двох спадщинно маловартних не буде виступати держава. Та держава мусить дуже наставати, щоб будити в молоді зрозуміння до правильного подружнього вибору і саме молодь мусить дбати у своїх рядах, щоб у майбутності подружжя вниз молодої дівчини або молодого чоловіка — я думаю подружжя вниз до спадщинно маловартної родини — вважалось ганьбою.

Мимохідь пригадуємо, що „спадщинно маловартний” в багатьох випадках одночасно означає саме стільки, скільки взагалі маловартний, також як осібняк маловартний; що „спадщинно маловартний” означає в багатьох випадках стільки, скільки „суспільно ворожий”. Серед спадщинно маловартних є велике число „підлюдей” — щоб ужити вислову, що його ввів перший Фонтане —

підлюдей, це значить спадщинно маловартних, які відкидають вартості, підкопують побут. Та знову з другої сторони пригадуємо, що люди, в багатьох випадках, як високовартні осібняки, можуть бути, як носії спадщинности, маловартні. Має це, здається, значіння саме для малого числа серед найбільших талантів, згідно з тією — забагато висказною — думкою Сенеки: *non est magnum ingenium sine mixtura dementiae*. Тут саме треба навчитися відрізняти між *вартістю людини як осібняка і її вартістю, як носія спадщинности*. На приклад значіння Канта в нічому не ощербиться, якщо хто вискаже, що правдоподібно було ліпше для його народу, що він не полишив жадного потомства, ніж якщо він полишив би був потомство. Ми пережиємо, що духово високопоставлені осібняки, маловартні, як *носії спадщинности*, скорше доглянуть конечність певного державного про- воду подружнім вибором і законною стерилізацією, ніж маса півінтелігентів, яким дорогий індивідуалізм і ще як „світогляд” йому відповідні лібералістичні фрази. Ми мусимо розважити, що здоровий розум — рід розуму, який скорше знайдете серед селян, ніж серед півосвічених містовців — полягає на тому, щоб пізнавати і сприймати спадщинні нерівності людей. Та ж супроти мислі рівности і нерівности всіх людей дуже часто має значіння вислів *Паскаля*: простаки не знаходять різниці між людьми. (*Les hommes du commun ne trouvent pas de différence entre les hommes*).

3. Я сказав, що XIX. століття знаменує його свідоме або несвідоме, на всякий випадок у всіх майже духових проявах ворущке лямаркістичне думання, оточення та неспадщині притаманно-

сті підкреслюване думання. Гідна пожалування та ще завжди загрозлива шкода для німецького духового розвою і передусім для німецького державницького розвою, що ті філософічні вчення, що їх назвали „німецьким ідеалізмом”, у цілості — але з вийнятком дарвіністичного оформлення Канта — також відповідають лямаркістичному думанні, як це і радо той „німецький ідеалізм” на жаль підносив, відділюючи духа від меншевартного тіла, і як на жаль цей „німецький ідеалізм” розводився в представленнях дуже далекої оформности всіх людей. „Німецький ідеалізм” залишався в тому радше родом філософії духа, ніж поширювався був до філософії життя. На всякий випадок певна „філософія життя” проходить в деякій мірі попри школу німецького ідеалізму, від Гете й одиничних засад так званої природописної філософії романтики через Шопенгавера до Ніцше і, як дехто хоче, до Людвика Клягеса. В цих мислителів можна знайти певний дарвінізм, підкреслення вроджено-спадщинного і прочуття або певність тієї єдності тіла-душі можна знайти, яка відповідає староіндогерманському думанні та яку скріпила і біологія наших днів.

Це також означає шкоду для німецького духового й державницького розвою, що „німецький ідеалізм” відкинув нехай що справедливо спосіб розгляду і мислеве поступування тих світоглядних спроб, які видалися йому „натуралізмом” або „біологізмом” та що цей ідеалізм у загальному достатньо не зрозумів життєвості старих і нових питань, які відчули ці „натуралісти” і „біологісти”.

Деяких з вас може дивувати, як я говорю про XIX. століття, неначе б воно більше йшло за лямаркістичними, ніж за дарвіністичними представленнями, та як я в великому і цілому приписую і „німецькому ідеалізмові” лямаркістичні представлення. Та ж саме „дарвінізм” видається багатом ознакою різних спростачених натуралістичних способів думання маси XIX. століття і таким саме видавався він „німецькому ідеалізмові”. Так не є тому, бо що дуже часто в XIX. столітті окричував друг і враг, як дарвінізм, те є малим вирізком з великого твору Дарвіна, розважаннями про лучність людини з антропоморфними малпами, розважаннями, яким тоді зрештою далеко глибше посвятився такий Гакслей і такий Гекель. Цим розважанням віддалося з одушевленням XIX. століття, щоб ними вислугуватися в своїй манії поступу. Там малпи, тут людина: для XIX. століття одушевлений поступ. Та перед XIX. століттям стоїть передусім жадання, якнайскорше розслідити всі сучасні відносини, чи не дадуться вони де „поступово” поправити. Наука про походження, з якої при вдумчивім розгляді можна було осягнути широкі погляди і для державницького життя, злучилася в XIX. столітті в дивний спосіб — як ми мусимо сказати сьогодні — з навчаннями про демократичний поступ — з вийнятком глибшого мислителя, *Фридриха Ніцше*, який витягнув з неї аристократичні висновки, що їх виключно можна було витягнути.

Та цей цілий „поступ” від передлюдської істоти аж до людини став можливий тільки через процес пересіву, якому підлягає природа людського роду. Добираються найміцніші представники сво-

його ґатунку і вигибають слабовиті, що в пристосуванні до твердих життєвих умовин менше пристосовані. До повстання ґатунку людини причинився ряд саме *погіршень оточення*. „Гуманні” засоби не осягнули ще жадного постійного чинного поступу — слово „гуманний” є подумане в сплосченому значінні вислову. Тимто Ніцше очікував з перемоги поступової демократії обнижжя хову західних народів, очікував „загального звиродніння” людини, хову „завершеної стадної людини”, хову „породи людей, пристосованої дуже тонко до рабства”. З свого знання бувальщини і з тоді поширюваної науки про походження витягнув Ніцше для держав і народів слушний висновок: „Кожне піднесення типу „людини” було дотепер чином аристократичного громадянства — і так завжди буде”.

З науки про походження, взагалі з науки про життя дасться витягнути такий висновок для держави: *признання доборового зразку спадщинно міцної, шляхетної і гарної людини: „кальокаґатія” геленів, створення еліти з уродження, яка прямувала б у життєвій поведінці і подружньому виборі до доборового зразку.*

Демократично - поступове думання ХІХ. століття завжди наново покликувалося на „науковість” своїх висновків. Можна показати на багатьох прикладах, що ця науковість не опиралася глибше, ніж вся плитка злука поступової дурійки з наукою про походження. Тільки так стало це можливе, що в ХІХ. столітті можна було уроювати собі „по дарвіністичному” думати й одночасно таки надавати оточенні вирішне значіння, а не, як Дарвін, спадщинній сназі й доборові. Вже

Отон Амон (1842 — 1915), визнатний баденський соціал-антрополог, підніс, який осуд про наше так зване формування висловився цим, що німецький парламент вислухав довгої бесіди про науку розвою — або те, що Бебель під нею розумів — та що ніхто з представників народу не був у силі висунути проти Бебеля самого Дарвіна, добре зрозумілого Дарвіна. На ділі всі закони життя говорять аристократичною мовою і тимто саме біологи й мужі, що думали по народньому, як саме згаданий Отон Амон і як Олександр Тіле (1866 — 1912) вже тому одно покоління взад жадали німецької держави, яку мала представляти „соціальна аристократія”.

Відродження німецького народу залежить від того, чи сьогоднішня німецька молодь зможе збудувати таку „соціал-аристократичну державу”.

Відродження залежить від того, чи ми по добі вирівняльного сплюснення знайдемо відвагу з одної сторони до рішучого ствердження і здійснення ідеї нерівності, з другої сторони покору до признання ступневості вартостей всього живого по Божим законам.

До цього буде потрібне збудження в нашому народі побуту, спрямованого на еліту, побуту, спрямованого на еліту, яка не тільки обявиться в молоді серед життєвої поведінки осібняка, але яка здійснить головнo питання подружнього вибору. Також для німецького народу має значіння те, що спартанському народові викликнув Леонідас, вирушаючи до Термопілів у бій: „Женити міцних і родити міцне”! (Плутарх: „Про злосливість Геродота”, 32); і супроти освітньої дурійки нашого часу треба сказати головнo спадщинноміц-

ній жіночій молоді, що для німецького народу має далеко більше значіння, якщо спадщинно високовартна дівчина по відповідному подружньому виборі видітиме свої спадщинні притаманності, воскреслі в громадці власних дітей, ніж якщо вона пропаде серед бездітності на звичайному академічному шляху, розвиваючи свої різноманітні особливі здібності. Мабуть по спартанськи строга держава дозволила б вибирати академічне звання тільки тим дівчатам, що, хоч високовартні як одиниці, були б сумнівні як носійки спадщинності. Саме в усіх випадках буде розглядати держава, наставлена на правдиве зміцнення — це значить держава, що їй йде не тільки про зміцнення одиничних людей, або навіть, що розгублюється в гучній урядовій спортовій дурійці наших днів — на правдиве зміцнення, це значить на помноження вищевартної спадщинної снаги спрямована держава буде розглядати своїх поодиноких людей, щоб пізнати і пересіяти їх спадщинні вартості — завжди з переконанням ховнодійної мислі добору.

Кожна держава є звернена на вдержання досить широко розложеної верстви спадщинно вищевартних родин задля самозбереження і ще більше задля підвищення своєї могутності. Держава германського штибу звернена на вдержання еліти з уродження, я кажу: еліти з уродження, та я тут не говорю про історичну аристократію, головню не про листову аристократію, що завдячує свої титули Вільгельмові II. Як рідну еліту нашого народу можемо ми означити спадщинно високовартні родини всіх станів. Ми не пересліпимо, що історична німецька аристократія — не зважаючи

на грошеві подружжя ХІХ. століття — ще завжди поставить в ряди спадщинно високовартних родин мабуть понадпересічно велику кількість. З другої сторони ми не пересліпимо, що внаслідок постійного припливу понадпересічно здібних і волевових родин у вищі верстви — нижчі стани відносно менше поставлять спадщинно високовартних родин, ніж вищі стани. Це висловив і соціалдемократ Гротіян. Та при всіх цих розважаннях не йде про титули, не про так звані старі родини, про стан або багатство, йде *тільки про спадщинну снагу*.

Так історична німецька аристократія внесе стільки до німецької еліти з уродження, що тепер твориться, скільки вона поставить спадщинно високовартних родин. Та як замкнена станова аристократія не гратиме історична аристократія ніякої ролі в біольогічно заснованій державі. Цього саме вимагає аристократична думка, бо еліта, що не спочиває на доборі високовартних спадщинних притаманностей, є попростому протиріччям і врешті може стати кепським жартом. Наприклад, якщо хто на весіллях або інших святочних обходах княжих кругів пізнасть фірманів і гаєвих присутніх князів як людей, що ближче стоять до доборового зразку про міцну, гарну й шляхетну людину, ніж їх світлості, в такому випадку жартобливе освітлення вже подане — для того подане, хто пізнав, на чому виключно може опертися аристократія.

Германська аристократія, як кожна індогерманська аристократія, мала первісно біольогічну основу й у вчасній добі цих народів рівнородність значила стільки, що рівна висота спадщинної міцності і рівно дужа наявність прикмет нордійської

раси. Пізніше з завжди повновартної біологічної рівнородности повстала зовсім урбаністично зрозуміла і біологічно безвартна рівнородність, а ще пізніше прийшли постійні грошеві подружжя з дочками багатих лайдаків, як це радо означував Теогніс з Мегари дівчат, замужних за аристократів свого часу. В той спосіб народ і держава доходять нарешті до того, що хоч ще вони мають якийсь аристократичний стан, але ніякої в біологічному розумінні пристосованої до проводу еліти з уродження. Коли русий, ясноокий і — закрлючуючи з задержаних монетних портретів — переважно нордійської раси Суля з патриційного роду Корнеліїв задумав перевести з останками римської „нобілітас” рятунок своєї держави, то товпилося коло нього щось у роді „Herrenklub’у“, але не вроджена провідна верства. Це вже було тоді запізно для Риму.

Існування держави є заложене на „вроджений”, це значить на спадщинно найліпше вивінований провідний верстві. Соціал-демократ Гротіян писав: „Ми потребуємо не тільки еґеніки, але аристокеніки”. Це, здається, пізнав Наполеон I. Та ж французька революція вийняла зпід права аристократичний стан, що хоч частинно ще був у біологічному розумінні аристократією з уродження. По навчанні цієї революції ніщо не мало далі значити вроджене. Наслідком було володіння чогось здобутого і здобувного, володіння гроша, що звичайно ще гірше, ніж відаристократичнена аристократія, володіння великоміських мас, що загально найгірше. Наполеон I. мусів передбачити ці наслідки, як говорив: „Встановлення народньої

аристократії потрібне до вдержання громадського порядку”.

Мисль аристократії взагалі потрібна: мисль володіння найміцніших і найшляхетніших. Щоб цю сторону аристократичної мислі схопити, знайдеться ще й сьогодні, або може саме сьогодні — по добі лібералістичної демократії — знову досить багато охочих і здатних людей. Та мисль аристократії не сміє залишитися коло осібняка: вона мусить по своїй суті поширитися на предків і потомство. Індивідуалістичне думання ніколи не зможе стати в повному розумінні аристикратичним думанням; цим висловлені закиди проти деяких тверджень Ніцше.

4. В творенні провідної верстви не може держава здатися на випадок випадкового вирина високовартних людей, нехай що також раз може вродитися, як одиниця, і високовартний через догідну сполуку спадщинної снаги двох у цілому неповновартних родин; всежтаки з великою правдоподібністю його потомство впаде знову на нижчий рівень. Отже держава наставлена на те, щоб створити умовно широку й певно розложену почву для високовартної спадщинної снаги: досить широко розложену верству високовартних родин, з яких не тільки можна очікувати спадщинно високовартних людей, як творива випадку, але треба очікувати їх, як знаменних літоротів. Посилений подружній добір віддавна зумовлював піднесення потомства. Тільки такі перебіги по найбільшій часті відбувалися несвідомо, принайменше як пролунала стара народня біологічна мудрість. Підвищення родини подружнім добором мусимо ми тепер поставити молоді як сві-

доме завдання. Треба в молоді виробити почуття гордості і це почуття мусить надаванням зразків проникнути аж до нижчих верств, щоб повищити свою родину, або — скажім це явно без лицемірної боязни — викохати, викохати, аж діти або внуки зможуть домагатися зарахувати їх до еліти з уродження німецького народу. Скільки німецьких родів могло б сказати про себе сьогодні з затаєною радістю, що Еврипід (Гекаба, 375): „Походити з шляхетного — величчя окраса, що вінчає славою життя!” — Ми мусимо змагатися за прихід доби в якій багато німецьких родів наново смітиме глядіти на шляхетних предків. Завдання біологічно слушного вибору треба б також поставити цісарському родові і передусім цісарському родові, якщо німецька імперія стане коли цісарством. Більше не до подумання мусить стати цісарський дім, що — по відкиненні всіх біологічно бездушних урбаністичних переконань рівнородности — не дав би собі самому еугенічно й расово обоснованого домового закону. Безглуздий подружній вибір мусить у майбутності шонайменше таксамо ганьбити, як брудна життєва поведінка, і це мусить мати значіння настільки сильніше для тих, що хочуть, щоб їх інші вважали за високородних, і що на їх справді добрім уродженні — еугенеія — мусить багато залежати державі.

Але я тут говорю про аристократичну ідею не як про розуміння життя, що мало б значіння тільки для висуненої верстви і тільки для одиничних родин, спрямованих до спадщинного злету, лише я думаю тут ні про більше, ні менше, ніж про охоплення цілого німецького народу мислею

добору й аристократії. Та в охопленні цілого німецького народу аж до його найнижчих верств здавна найбільше причинявся приклад згори, в цьому випадку також кругів з академічним обра-зуванням. Якщо крізь ці верстви пробеться біо-льоґічне думання як аристократичне думання, як-що з цих верств поширюватиметься виповнена біольоґічною суттю нова величність як творча сила, висувальна зразки, тоді по всіх історичних за-знаннях діятиме серед низів згори даний приклад. Що так зрозуміла величність не зможе поклику-ватися на здобуте, в роді посідання або величини знання, тільки буде спочивати виключно на вро-дженому — над цим я тепер не потребую розпо-дитися. Аристократія завжди корінитиметься в уро-дженому, злудна аристократія радо чваниться осягненим.

5. Та тепер питання на закінчення наших розва-жань: як по створенні нової провідної верстви, нової еліти, як можна охоронити цю верству пе-ред вимерттям? Та ж дотепер кожний витвір по-буту народу був окуплений вимерттям спадщинних родів, заправлених до творби і вдержання побуту. Та ж дотепер побут (культура) майже без вийнят-ків був несамовитим перебігом спалення вище-вартних спадщинних притаманностей. Цим було б поставлене перед нас завдання, щоб шукати за помноженням тих родин, що з їх спадщинної снаги походять творці і носії цього побуту. З цим розу-муванням приходимо до важеного круга питань, який хотів би я означити заголовком напрямної книги, що її написав мій друг Даре; я маю на дум-ці „Нова еліта з крові і землі” (1930). В народі ні-мецької породи не може бути еліти, що її ро-

дини не були б звязані з посіданням землі.¹⁾ Як довго еліта народів індогерманської мови була колинебудь здорова, так довго ціле її розуміння життя було селянське. Поселянськи думали староатицькі еугенеїс, спартіяти, патриції та цілий стан вільних серед герман, і таксамо для них усіх була знаменна відраза до цілої торговельности та погорда до здобутого грошового багатства. Германська держава залишається так довго здорова, як довго може творити з спадщинної снаги означеного елітарного селянства. Знову я маю тут на думці не якийсь стан аристократичних поміщиків, тільки звязковий круг вибраних селянських родин, чи то станово аристократичних, чи ні.

Тільки з такого елітарного селянства може вийти справжня обнова. Звідсіль обовязок спрямованої на зміцнення держави створити вибраним і охочим до поселення родинам спадщинну посілість, на якій могли б вони розцвітати і вдержуватися. При цьому треба, щоб кожнаразово ця спадщинна посілість переходила по спадщинному праву з батька на одного з синів. Але не сміє одержати державної підмоги жаден охотник до поселення або поселенець, що не відповідав би тілесним і душевним умовинам, які ставлять при військовому поборі, і таксамо державні вимагання мають обовязувати щодо доброго подружнього вибору. Дотепер держава переборщувала при „плеканні безочайдушних стадних людей” (Ензен). Тепер повинна вона допустити до своєї безпеки головню господарчо слабі родини з високоварт-

¹⁾ Adel перекладаю як еліта, то знову як аристократія, залежно від внутрішнього змісту, що його надавав автор. Нім. Adel = герм. odal = спадщинне обійстя.

ними спадщинними властивостями. Далі держава мусить пізнати, що все, що робить вона для міст, те виходить на здоровля завмиральному житті. Виходячи з сіл, західні народи і держави розбудовувалися, в містах розкладалися і вмирали. *Біологічно вартісною є тільки опіка над селянським станом.*

Одного разу замітив Бісмарк, що живить властиво тільки селянський стан, всі інші стани травлять. Це розуміння міг висловити і патриційний сенатор ранньої римської доби. Щораз наново насувається мені вірш поета при розгляді всіх коштовних і міських підприємств, які служать до розбудови міст і навіть столиць, всіх міських досягнень, що при їх описах урбаністична преса так радо здержується в слові та образі: „Так багато праці задля паполоми” (фон Плятен). Ніколи не вдасться вдержати, щоб у перебігу спалення, який ми призвичаїлися називати культурою, саме до проводу придатні люди не кінчили по містах безженно, малодітно, або бездітно. Саме тому потрібно певно розложеної верстви добірних селянських родин на непродажних і неподільних спадщинних господарствах. Тоді і щораз наново можна б жертвували міській долі малодітності, бездітності і безженности „вроджених” провідників, сподіваних з цих сільських родин: та ж сільська зародна основа запевнена. Покоління далі процвітає і з подружжя добірних сільських родів щораз наново родитиметься потомство, що народові зможе стати провідником. А народ потребує цих вроджених провідників у десятках тисячей важних званневих становищ і потребує їх не тільки в своїх вищих верствах, але як здатних до проводу серед кож-

ного стану. Цим натякнули ми на важність питання про „кров і землю”. Подробиці може вам подати книга Даре.

Та зо згаданого випливає, що селянство зовсім що інше означає для народньої держави, ніж для лібералістичної. Для лібералістичної держави був селянський стан побіч інших станів і він набував стільки впливу, скільки міг осягнути своїм числом голосів. Раді говорили про „сільське господарство” і ця назва зраджує, як показав Даре, що і селянський стан втягали в так зване господарче думання, ц. зн. в міську погоню за здобутками, в „ментальність” біржі.

Та селянство не є ніякий стан побіч других, або навіть під другим, тільки є попростому життєвою основою народу і держави. Народ родиться на селі і вимирає в містах. Цим сказане, що далекоглядна держава германського штибу мусить бачити в своєму селянстві взагалі перший стан. Що держава робить для селянства, те робить вона для свого зміцнення і взагалі нема іншого тривкого засобу для її зміцнення.

Та при цьому вгляді не хочемо ми підпасти певній міській романтиці села та не хочемо також заслонювати, що частина сьогоднішнього селянства і в деяких сторонах навіть найбільша частина населення ледве чи ще надається на розплідне підложжя до того, що я назвав елітарним селянством. Ми не сміємо просліпити, що деякі сільські околиці зубожіли в вищевартну спадщинну снагу внаслідок мандрівки більше воружких, наставлених до проводу людей і родин. Тим більше настирливо виступає сільське поселювання добірних, охочих і здатних до поселювання родин сільсько-

го й міського походження, засновування спадщинних господарств для спадщинно вищевартних, а важне і те, щоб найліпші з академічної молоді вибирали по змозі звання, що їм дозволяло б на життя і заложення родини на селі. В найліпших родинх усіх станів повинно стати звичаєм домашнього закону і заповіту, щоб щонайменше одному з синів і з одного з синів можна було закласти родинне спадщинне господарство, або родинну спадщинну посілість.

Та до поширення таких поглядів потрібно певної переоцінки дотеперішніх цінностей. Коли ж ХІХ. століття надало всьому міському житті нехай що позліткового блиску, то тепер мусимо ми сільському житті приректи його високу цінність. Держава піднесе повагу села, оцінка міст мусить впасти. До цього — вже пізніше — було б, здається, вказане: обов'язок робітничої служби міського населення, обов'язок військової служби сільського населення — по германському почутті припадає найвища честь зброєносцеві — і далі постійне уоруження самотійно господарних сільських батьків родин — по германському почутті тільки самотійний батько родини є повним громадянином.

Елітарне думання може піднятися тільки з сільського думання. Ніцше має повне право не довіряти представленні „аристократії духа“, цьому представленні, що так приємне багатьом нашим інтелігентам: „де говорять про „аристократів духа“, там найчастіше не бракує підстав щось скривати; як відомо, це фраза шанолубних жидів. Саме єдиний дух не ушляхетнює: радше потрібно чогось, що ушляхетнювало б духа. — Чого треба

до цього? Крови". Та ніхто ніколи не має крові як осібняк, тільки завжди з одної сторони як потомок та з другої сторони як можливий предок майбутніх поколінь, а остаточно і постійно для держави приходить кров завжди тільки з сільких родів. Елітарне думання може повстати тільки з селянського думання і творення „вродженої” провідної верстви можливе тільки з села.

Такий погляд мусить довести багатьох з наших інтелігентів до нового розуміння їх поняття „образування”. Нам потрібне образування, що виявляється в побільшеній уважливості на закони життя. Завжди ще в Німеччині багато духа при роботі, на жаль такого духа, що почувається вищий понад явище спадщинності і добору, що радо говорить з насмішкою про „стаднину”, якщо згадається питання про виродження. Та врешті тільки такий дух справді плідний, що зміцнює народню волю до розроду, і врешті тільки така культура заслуговує називатися культурою, плеканням вартостей, що їй вдалося поставити перед очі свої власні душевні вартості, втілені в зразкові покоління. Пізнав це Плятон, основник ідеалістичного думання, звідсіль його заміти щодо ховнодійних державних законів, щодо ховнодійних законів, в яких виявляється глибший змісл дійсности Плятона, ліпше знання людей і більша повнота життя при порівнянні з такими ж представниками і такими ж ідеями філософії „німецького ідеалізму”, що від виховання й образування очікували так великого ушляхетнення людства.

Ми управнені до недовіря супроти різних навчань віри і мудрости, що підкреслюють „духа” і „душу”, навіть переборщують, не подаючи доро-

ги до узмисловлення духових і душевних вартостей, до представлення цих вартостей в людських поколіннях. Виходячи з таких розумувань, багато показується бездушністю, що було захвалюване, як дух. І виходячи з таких розумувань, нашій державі мусить піддатися і відбудова загальнонімецької дурійки образування, дурійки образування, перешколення й суті управнення, що ними за щойно виданою книгою *Гартнаке* зготовлюється тільки „смерть народу”. Саме *Гартнаке* один з небагатьох біольогічно вишколених серед представників нашої педагогії.

Та переоцінені мають бути не тільки установи образування, але сам напрям образування. В суміші нашого образування є ще тут і там на половину або зовсім заховані ворожі житті оцінки. Для здоровля народу і держави потрібно *життєпосильного* образування.

Та як знайти оцінки такого образування, як їх означити?

Коли ми питаємося за вартостями, що мусять стати напрямними для здорового й уздоровного німецького образування, для зміцнення німецького народу, його духа і його держави, то видається, що життєві вартості німецького народу можна відчитати з образу буття *спадщинно міцного німецького роду в сільському оточенні*.

Віднова родинної мислі в Німеччині

1. З політичним проломом народнього світогляду в році 1933 побідили погляди, що вже не виясняли всіх чинів переважно людським оточенням, але переважно спадщинними засновками людини. Цим побідили погляди, що дадуться віднайти в другій половині XIX. століття: саме аж до Гобіно, Гальтона, Амона, Ляпужа, Мендля і деяких їх сучасників. Ці мужі і деякі інші, що їх я назву, означають протилежність до навчань, які старалися здійснити себе в французькій революції. В середині XIX. століття, цього століття навчань про рівність і оточення, висказав граф Гобіно слово про *нерівність* людських рас і одиничних людей, а досліди над походженням і спадщинністю від Дарвіна до сьогодні створили природописні основи до такого переконання про спадкову й спадщинну нерівність. Але цим аристократична мисль протиставилася демократії, як її XIX. століття зрозуміло, як це вже Гекель висловив, що з науки про походження дадуться витягнути тільки аристократичні заключення.

Для народньої держави, що саме, як така, хоче і мусить черпати свою силу з *виросного* (органічного) *розуміння життя* — і навчання про повстання та походження живин, про спадщинність і добір внесли саме свою добру частину до розбудження *виросного розуміння життя* — я кажу: для

так навченої народньої держави нові пізнання мусіли виявитися в іншому напрямі. Ця держава більше не могла сподіватися, щоб піднести і скріпити свій народ тільки поліпшенням оточення; що більше, вона мусіла прямувати за схопленням спадщинної *вартости* або *безвартости* свого населення та шукати засобів, як у народі серед усіх станів вищевартні спадщинні властивості могла б вона помножити, меншевартні спадщинні властивості зменшити. Число дітей в подружжях різної спадщинної вартости мусіло набрати в народній державі зовсім іншого значіння, ніж у державі попередніх діб. При оголошенні закону про захорону перед спадщиннохворим доростом — цей закон, що зараз поставив мисль винищення меншевартних спадщинних притаманностей — зовсім у змислі ідеї нерівності висловився міністер Фрік: „Ми мусимо мати наново відвагу, щоб розділити наш народ по його спадщинній вартости”. — В чергово розумний спосіб пішли за згаданим законом дальші закони до винищування: закони про добровільну стерилізацію в випадку різних спадщинних лих, закони про подружню здатність і подружню нездатність, закони проти надужит при подружжях і переєму усиновлення (адоптація). Створилися евгенічні суди, мають розбудувати уряди здоровля, взяли на увагу спадщинно біольогічне охоплення стану цілого народу. З дослідів предків у широкому обсязі одержує державна установа до дослідів родів свої напрямні до винищення й обнови родинного життя в німецькому народі.

Та значіння і вартість цих установ і законів не сміє довести, щоб ми пересліпили, що з тим

усім в основі є даний початок *витереблювальних* засобів, що до того всього, що понад те все мусять іти *розродні* засоби. Розродні засоби, це значить засоби, що помножать вищевартні спадщинні властивості в народі, що отже мають пособляти родинам вищих спадщинних вартостей ставати численнішими в діти, розродні засоби по своїй суті не дадуться так легко схопити в закономірний спосіб і не можна очікувати від відповідних законів — у роді законів про вирівнювання родинних тягарів — стільки розродного впливу, скільки собі дехто з вас обіцяє. Не можна б стільки очікувати від установ і законів, що безпосередньо мають спричинювати розродність, скільки від установ і законів, що щораз наново в Німеччині посередньо помагають засновувати *спадщинно міцну родину*, як таку, в її цілому бутті і її значінні, це значить, що доводять до того, щоб узагалі наново створити в народі живий погляд на істоту і значіння родини, щоб заснувати новий німецький змисл родини. В сьогоднішній Європі вже майже загубилося значіння про те, що *родина має створити ядро державницької мислі*.

Законами дасться далі переводити *витереблювання, розродність* можлива тільки поновним оживленням змислу родини з елітарного побуту. Знову ж елітарний побут може звертатися *тільки* до спадщинного, вродженого, не до осягненого й осягального — і так знову ж свого зміцнення мусить шукати такий побут саме в науках про спадщинність і добір.

Що при кожному народньому основуванні держави найперше і востаннє йде про *родину*, як

носія спадщинних притаманностей і передавача побуту, те висказане в вислові Адольфа Гітлера: „Розклад родини означав би кінець кожної вищої людськості... Вона найменша, але найвартніша єдність в розбудові державних вязань”. Цим висказане, що мисль родини мусить творити ядро народнього державницького розуміння. Та цим дане заповідне гасло для завдання розродности німецького народу.

Ми бачимо, що вже і держава почала займатися родиною, як такою, що вона намагається наново оживити німецький змісл родини, що з магістратів намагається вона впливати, що ці магістрати мають перемінитися з податкових бюр у дорадні й орудні уряди родів.

Вирішний зворот спричинив закон про селянське спадкове обійстя, що створює непродажне родинне майно й що в цьому майні більше не бачить складової частини господарства, але підставу виживлення родини, яка в розумінні розродности має бути забезпечена своїм майбутнім подружнім вибором. Тут перевівся найосновніший зворот думання ХІХ. століття, що з одної сторони підкреслював одиницю, з другої сторони господарську групу. Треба буде розважити, щоб у законодавстві поволі обняти зовсім інакше і неселянські родини з понадпересічною спадщиною вартістю, ніж це було до тепер. Тут широко треба розважити питання віднови *родинного майна* і неселянських родин, майна, що було б звязане заборону продажі й обтяження; розважити такі питання аж до потрібних змін відразливого родині спадкового права.

В цих усіх справах побачить себе народня

держава майже перед порожнею. Чи не все нао-
во треба ьдбудовувати в справах родини. В збір-
нику законів займаються німецькою родиною як
останком того, чим колись була індогерманська,
германська і німецька родина. Вистарчить тільки
перечитати виводи про родинне право, щоб пізна-
ти, що XIX. століття майже нічого не лишило
з родини попередніх часів. Ми можемо цьому про-
тиставити, що навіть родові союзи як законні
творива залишилися вдержані в одиничних ні-
мецьких околицях аж до XVIII. століття, навіть
у деяких випадках аж до XIX. століття — родові
союзи, що в біольогічно цінний спосіб частинно
перейняли те, що на біольогічно сумнівний, чи
шкідливий лад намагалися перейняти державні
обезпеченеві й опікунні установи XIX. і XX. сто-
ліття.

Зовсім у послідовний спосіб захотів тепер ко-
мунізм і відлами пролетарського соціалізму захо-
тіли усунути остаточно цей останок, коли ж лібе-
ральні погляди і законодавство ще залишали ро-
дину — більше в певному заклопотанні. Як без-
глузду, шкідливу і протипоступову означили тут
родину і зажадали її усунення! Протилежно та-
кому Адольфові Гітлерові означав розвал родини
„кінець кожної вищої людськості”.

В який спосіб у законодавстві й правлінні та
навіть у навчаннях не пізналися і прямо прослі-
пили і значіння родини для народу і держави, на
те хочу я навести кілька прикладів.

2. Я вже говорив про останок вчаснішого зна-
чіння, що освітлює родину в Громадянському
Збірнику Законів. Як мало звертався на родину
погляд держав та урядів і також демографів, со-

ціологів та інших, про те повчає вже істина, що переписи людности в загальному намагалися схопити своїми квестіонарами осібняка і його відносини поза родиною, а через те статистика населення не могла собі створити образу родинного життя народу. Статистики, як *Цан і Бургдерфер*, пригадували й остерігали. Щойно перший перепис народу в новій державі приніс тут новий почин і від народньої держави сміємо ми очікувати розширу відомостей про родинний стан.

Принайменше в нас, у Німеччині, завели в багатьох точках і науки, що займалися родиною. Для теперішнього становище видається мені те притаманним, що нема основної розправи історії німецької родини, хоч є історія північно-американської, є історія французької родини. Треба тут назвати саме Північну Америку, що видала ряд знаменитих праць про родину і сьогоднішнє положення родин, і також з Північної Америки надходять перші книги, що розглядають родину з становища *евгеніки*. В Північній Америці проявився змисл для родини вже 1887 з заснуванням товариства до охорони родини. (*National League for the Protection of the Family*).

Якщо ми розглянемося в німецьких творах по соціології, або в підручниках науки про державу і т. д., то що говорять тут про родину, те оказується частіше якимсь заклопотанням авторів, що намагаються також щось доброго про родину сказати, пояснити погляди і подати літературу. Та майже ніде не охоплюють живим духом родини, майже ніде не пізнають значіння родини для народу і держави і тільки прочувають значіння родини для будьякого пляну народньої розрод-

ності. З більше або менше бистроумних дослідів над розкладним подружжям наших часів, що їх слушно вияснюють як „відношення пари”, або як „товариство в двійку”, або як „спільноту домашнього знаряддя”, не міг вийти глибший науковий розгляд істоти родини, а не то поновне оживлення родинного зміслу.

Ззовні, через наступ поширюваної еugenіки, для якої родина мусить стати осередком заінтересування, щораз більше під зовнішнім напором врешті звернули увагу на родину деякі представники соціології, історії й інших звань. З розквітлого досліді над родиною — тут треба б згадати Отокара Льоренца, Арнима Тіле, Фридриха фон Кльоке й інших — вийшли даліші вирішні побуди до поглиблення поглядів на родину. Церкви ніколи не спускали з ока родинного життя і католицька церква вже за єпископського собору в Фульдї в 1913 р. старається пастирським листом виступити проти розкладних явищ у родинному житті. Протестантська церква, що сама в собі менше схильна до розгляду спільнотних форм, ніж католицька, дещо пізніше протиставилася розкладові, в часі, в якому вже пізніше політичний католицизм зв'язався з партіями і мужами, що явно брали участь у розкладі німецької родини.

Нема в Німеччині жадної однородної традиції до наукового або побутового обсліду родини. Тут наново треба все творити від основ й уряди повинні розважити заснування установи з групою дослідників до розсліду родини разом із товариствами, що посвячуються дослідам родів і розродности народу, приблизно такої установи, що мог-

ла б сягати від етнології й етнографії до демографії і соціології.

Коли ж ми себе питаємо, звідкіль розпочинати досліди над суттю і значінням родини, бо ж у всіх цих питаннях нема жадної однородної традиції і бо ж у цих справах занадто багато нових дослідів обіймає в найкращому випадкові безплідно слухні твердження, рідко ж можна дошукатися чогось *животного* з родини — коли ж ми себе так питаємо за навіязанням дослідів над родиною в минулому, то ми мусимо, наскільки я бачу, повернути аж до двох мужів, що завжди мені видавалися останніми визнатними етнографами, які ще думали *органічно*, ми мусимо повернути до Фредерика Ле Пля і Вільгельма Гайнріха Ріля.

Та перед цими двома мужами і побіч них ще знайдеться досить гідного уваги. Ми, німці, могли б навести вже *Юстуса Мезера*, опісля з XIX. століття такого Роберта фон Моля і такого Альберта Шефля. Французи можуть назвати Огіста Конта — але плідні і глибокі погляди, до яких треба б навіязувати, видається мені, висловив Ле Плей і Ріль, головню Ле Плей.

Тимто тут кілька слів про цих обох мужів, що знову означають частину протиріччя, яке в ліберальному XIX. столітті протиставилося світоглядові французької революції.

3. Норманець Ле Плей, 1806 — 1882, інженер, економіст, соціолог, став професором у Парижі 1840, сенатором 1867; Наполеон III. оцінив його дуже високо і наділив його хрестом почесного легіону.

В 1870 появляється його *L'Organisation de la Famille*, 3. видання 1884.

Ле Плей означає, як Гобіно і Гальтон, протиудар навчанням французької революції. В порядкувальних мислях сільського життя перед революцією бачив він l'Intelligence du Passé. В гімназії читав Ле Плей з Тацита описи германського життя. 1825. пізнав він у Парижі двох німецьких студентів, які йому показували як головну помилку Руса, що думав, неначе б людина була „з природи добра” і щойно громадські установи зробили її злою. Саме це було переконанням пролетарського соціалізму XIX. століття, що з цієї причини відкидав кожную евгеніку і висмівав як назадняцтво, бо евгеніка не хотіла бачити основного лиха в нібито лихому громадському устрою, але в побільшуванні меншевартних спадщинних властивостей — в побільшуванні, до якого напевно причинився громадський устрій, що саме в щораз більшому числі з корінем виривав спадщинно найліпші роди. Ле Плей щораз ясніше пізнавав, що *розвал родини разом із розкладними законами про сільську посілість* означає головну хибу в житті західніх народів.

Один з його учителів, англієць, означив йому тодішню північну Німеччину як „країну мудрости”, де він ще знайде ті здорові *порядки*, про які йшла мова. 1829 виїхав Ле Плей до північної Німеччини і розсліджував стан родинного життя. Він розсліджував умовини родин гірників у Гарці і написав проте. Від 1830 був він цілими роками завжди в подорожах та розвинув свої родиннописні досвіди, що їх вважав ключем до кожного соціологічного пізнання.

До зрозуміння громадського стану країни і доби видавалося йому найважливішим докладне

обзначення зарібної людини. 1855 появився його твір *Les Ouvriers Européens* в якому він описує 57 знаменних, на його думку, родин з подробицями їх прибутків і видатків та з своїми заключеннями на тій основі, родин з багатьох країн Європи й областей Північної Африки. *Ouvriers* — робітники — тут зібрав він усі переважно руками зарібні стани, не тільки наємних робітників промислу.

Через ці соціологічні спроби став Ле Плей основником школи Фредерика Ле Пля в соціології, що вже тоді розпорошена стояла далеко від громадської уваги і сьогодні майже незавважувана.

В році 1833 граф Рейнераль, французький посол у Мадриді, звернув увагу молодого подорожника по Іспанії Ле Пля на значіння *сільського спадкового права* й повчив його, що в Франції рівний спадковий поділ є причиною всього лиха. Цей рівний спадковий поділ французької революції перевів Бонапарт, щоб розбити ворожі йому міцні родини; противно ж для своїх улюбленців заложив майорати.

Ле Плей глибше проникнув у ці питання та відвідав європейські області, що в них задержався *звичай майорату*. Він скоро схопив значіння звичаю майорату, якого спадщинноправні засади внаслідок закону про спадкове господарство стали в нас від 1933 сільським спадковим правом. Він тепер зрозумів, чому англійський парламент, бажаючи підмулити в Ірляндії католицизм, запровадив в Ірляндії в році 1703 для протестантів право майорату, що панувало в Англії, а для „папістів” рівний спадковий поділ. Він зрозумів, чому

індійський збірник Ману установляв для браманів право майорату, а для судри, касти неіндогерманського походження, рівний спадковий поділ, „хочби і 100 синів було” (як говориться в збірнику). Тепер Ле Плей зрозумів, чому один англійський дипломат на віденському конгресі потішався словами, не можучи діпняти дальшого зменшення французької держави: „Та зрештою французи достатньо ослаблені своїм спадковим правом” Далі Ле Плей замітив, що саме найліпші родини відповідають огрняиченням числа дітей на рівний спадковий поділ.

З рівного спадкового поділу в селянському посіданні очікував врешті Ле Плей пролетаризації сільського населення на карловатих господарствах та разом із цим приготування пролетарської революції на селі.

Супроти цих небезпек, як ціль французького розвою, хотів бачити Ле Плей міцну „родову родину” — *la famille-souche* — що жила б разом на одному спадщинному господарстві й охоплювала б неподружених членів. З тих, що вимандрували б, мали бути засновувані нові господарства, мала бути заложена основа під нові *familles souche*. Ле Плей не просліпив, що право майорату тільки тоді догідно діє, коли з спадковим господарством наново закріплені *чесноти предків*. Правний перебіг невирішний і цей єдиний перебіг ніколи також не піднесе числа дітей на спадкових господарствах. Про що тут іде — ми можемо, ідучи за думками Ле Плей, заключувати також для себе — це побут спадкового господарства в серці наших селян. Що тут ще досить завдань, ніхто не сумніватиметься.

З справжнього спадкового господарства, це значить з побуту спадкового господарства і не тільки з переводу спадкового господарства, очікував Ле Плей створення верстви добірних родин — *une é lite* як він це називає — тільки її буття заручувало б зміцнення державної будівлі.

Ідеал Ле Плея про родову родину, що зміцнювала б себе, зовсім нагадує індогерманську господарську велику родину й його уявлення про вихід родин новоосновників — індогерманський звичай *ver sacrum* Так відновляються в органічному думанні Ле Плея власнородні уявлення індогерманської давнини.

Ядро навчання цього великого норманця таке: родина, не осібняк, є праклітиною громадянства і творить основу держави. Оздоровлення держави не здійсниться плиткими розпорядками суспільного забезпечення, але основою держави, родиною. І також у тому здоровим відчуттям почув Ле Плей висліди спадщинних дослідів, що не старався сподіватися з виховання і школення народу так багато, як довкола нього ціле ХІХ. століття. Вроджене означало для нього більше, ніж осягнене й осягальне, і переданий звичай більше, ніж вимінне знання. Також у цих рисах оказується Ле Плей аристократичним мислителем.

Школа Ле Плея лишиться до сьогодні єдиною школою в соціології, що підкреслює родину.

Ле Плей помер у Парижі в році 1882; в році 1867 настановив він свого сина спадкоємцем на маєтку, що його собі купив; з цього маєтку мала вийти за його бажанням родова родина.

За Ле Плеєм слідкував у Німеччині Шефле. Опісля він у Німеччині забувся, як і зрештою

в Європі, бо все заглушив голосний бій за і проти Карла Маркса. Дещо з Ле Пля живе ще далі в Франції в католицько-суспільних прямунках і в Англії дехто пізнався на величині Ле Пля. Там вважають його за основника соціольогії села, Rural Sociology і в Лондоні знаходиться Le Play House як осідок товариства до соціольогічних студій.

Я думаю, що і ми, німці, мали б підставу пригадати собі цього мужа — одного з останніх у ХІХ. столітті, що ще думали органічно. Зачислення Ле Пля до ряду „географічних детерміністів” — як це раз зробив один соціольог у Німеччині — показує, як до тепер мало зрозуміли значіння Ле Пля деякі наукові школи.

4. Постаті Ле Пля відповідає в нас, у Німеччині, постать Ріля. Також до Вільгельма Гайнріха Ріля (1823 — 1897) мусимо ми повернути, якщо хочемо заснувати в змістовний спосіб досліди над суттю і значіння родини. Я вказував на Ріля вже роками і тішуся, що перелім світогляду в році 1933 приніс цьому мужеві та його творові заслужену повагу. Два німецькі видавництва оголосили видання вибору з творів Ріля.

Ріль оснував напромак дослідів, що його назвав він „суспільною етнографією”. До деякого ступня є він основником німецької етнографії й як такого наново його оточують шаную сьогодні — по 1933. Побіч народнього економіста Льоренца фон Штайна міг би він бути й основником німецької соціольогії. Ріль, як і Ле Плей, є сучасниками жидівського соціольога Карла Маркса. Але для німецької майбутності Ле Плей і Ріль мають далеко більше значіння, ніж Карло Маркс, саме то-

му, що вони пізнали *родину* в її значінні і в своїх навчаннях від неї виходили, не від осібняка і саме не від осібняка як господарчої істоти.

Ріль поборює лібералізм, як Ле Плей, за розкладну силу і поборює його, як Ле Плей, бо він бачить людину, введену в далекі життєві умови, що їх сьогодні любимо називати силами „крови і землі”. Що головний твір Ріля називається „Природописна історія народу”, вже в цьому знак на те, що погляд Ріля має значіння саме для *життєвих перебігів* у народі, всіх явищ росту й упадку; щойно вони вияснюють історію держави й історію духа. Як Ле Плей, був Ріль у середині свого століття „несучасний”, бо видавалося йому важнішим те, що виросло і росте, ніж зроблене і вираховане, яке майже всі „осяги” нашої обичайности робить так сумнівним від половини XIX. століття. Поступ у цьому бачив Ріль, що інші захвалювали як поширювальне викорінення. Він досліджував справи і мислі там, де *тільки* вони давалися досліджувати, як життяпосильні і життярозкладні: на житті правотворної родини в її впорядкованім оточенні.

1885 появилася книга Ріля „Родина”, що мала багато видань і її передрук з 1925 появилася в видавництві Кота. У всіх своїх писаннях дає себе поривати Ріль більше серцеві і своєму мистецькому стилеві там, де Ле Плей глибше вникає в науковому розумінні. Тимто цей проникливий стиль з багатого серця є справжнім *життям* народу й у майбутності має він стати зразковим для німецького досліду над суттю родини. Та понад те і Ріль наново передає погляд, що *врешті тільки родина може відновити народ*. Всі інші за-

соби є намаганням вилікувати зовнішні явища; відновлення родини означає оздоровлення внутрішньої істоти, що з неї здавна виясняються зовнішні явища. Ле Плей так скристалізував цей погляд: „Яка сьогодні *родина*, така завтра *спільнота*”. І рятунок німецьких чорноробів перед пролетаризацією, створення німецької робітничої верстви з важною становою честю видалися можливі Рілеві тільки через створення дійсних родин серед робітництва. До якого стану вони не належали б, більшу частину міських родин нашого часу ледве чи міг би вважати Ріль за справжню родину.

Яке значіння приписував Ріль питанню *сільського спадкового права* — таксамо глибоке, як Ле Плей — виходить особливо вникливо з протиставлення духа села з рівним спадковим поділом до духа села з звичаєм майорату, з протиставлення, що міститься в книзі Ріля „Родина”.

Та в нас забулися такі перестороги, аж серед розжирального розхвату індивідуалістично-капіталістичного духа *Зерінг* вказав на майорат, як на можливість, що насувала вдержання нашого селянства — і аж врешті *Даре* зо своєю книгою „Нова еліта з крові і землі” відновив загальний злам цих мислей та тепер уже в їх повнозначній злучі з питаннями спадщинності і добору. Щойно тут замкнувся круг представлень, що з них виясняються всі людські й державницькі потуги індогерманської мови.

Ле Плей, як Ріль, забувся через *Карла Маркса*. Від другої половини XIX. століття під впливом Маркса так однобічно звернулася наука про право і державу, соціологія й історія до питань держави і господарства, що пересліпилася кліти-

на держави, родина. Найчастіше займалися господарством у той спосіб, що бачили себе перед господарчими групами, зложеними з одиниць, і їх чисто матеріальні наміри, а часто так займалися державою, — не видячи народности цієї держави — що такому *Ніцше* могло видаватися це твориво „держави” „найзимнішим з усіх зимних потвор”. Загубилася глибока вдумчивість над основоположними *життєвими* перебігами, що знаменують Ле Пля і Ріля.

Тому саме наново треба навязати до цих обох мужів, не в розумінні виводу правд віри з творів обох цих мужів, тільки в розумінні рівного поглиблення в цілості далеких *життєвих перебігів*, що по своїй суті розвиваються понад даними родинами із них. Також Ріль може навчити, яке оточення діє засадничо ворожо на родину, яке засадничо корисно. Де вищі цифри уродин в засадничо ворожому родині оточенні, там правдоподібно множитьс^я не спадщинна снага, що вносить щонебудь до обнови німецької народности. *Не уродини самі в собі державі побажані, але тільки уродини в родинах високовартної спадщини серед усіх станів.*

5. На прикладі Ле Пля і Ріля хотів би я показати, як велике було занедбання, що в ньому дався погрузити з наукового боку розгляд подружжя і родини. Із *етнології* XIX. століття не вийшли властиві побуди до поглиблення ідеї родини. Загальніше поширені погляди про повстання подружжя і родини, про ступень посвоячення і про відносини між родиною, ступнем посвоячення та господарським устроєм довели радше до того, щоб представлення ляків, а навіть бага-

тьох учених, спростили істоту родини. У властивий спосіб розгляду XIX. століття впрягли родину в розвоєві ряди. Розуміння форм родини і посвоячень *Бахофена - Моргана*, так зване еволюціоністичне навчання про родину і посвоячення підхопив з простацьким одушевленням пролетарський соціалізм. Приятель Карла Маркса *Фридрих Енгельс* видав у 1884 році свою книгу: „Походження родини, приватної власності і держави”. Вже по світовій війні, коли її навчання — навчання, що навязували особливо до теорії *Левіса Генрі Моргана* — вже повалили глибше вникливі етнольогічні дослід, книгу щораз наново перевидавали і вона вийшла 1928 в 23. виданні. Вже через те вона мала велике значіння для правовірних марксистів, що Енгельс заявив у вступі, що ще сам Маркс хотів влучити до своїх ідей навчання *Моргана* про *Ancient Society* (1877).

Дальше поширення різних розвоєвих рядів XIX. століття, думок про розвій подружжя, родин, форм посвоячення, майно і господарчі устрої дав *Август Бебель* у своїй книзі „Жінка і соціалізм”, що таксамо могла перевидаватися щораз наново. Сьогодні деякі дослід ствердили, наприклад *і Гобговза — Гуілера — Гінзберга*, *The Material Culture and Social Institutions of the Simpler Peoples*, 1930, що на нижчих ступнях культури, в народів серед простіших умов, дуже мало впливає господарство на державу і спільноту. Умовно малу залежність держави і спільноти від господарства мав змогу показати *Зомбарт* для західніх народів. Для XIX. століття над державою стояла влада господарства і соціалізм жадно перейняв такі навчання.

Що *Ернест Гросе* 1896 розпочав на великий

штиб своїм твором „Форми родини і форми господарства”: дослід обопільних взаємин між родиною і господарчим устроєм, те пролетарський соціалізм спростачив до розвоєвих рядів, що мали доказувати давній господарський устрій, як причину означених родинних форм. Разом із цим донеслося до широких кругів умовне (релятивістичне) розуміння подружжя і родини, що, як більшість умовних розумінь, закінчилося розливною балаканиною. Якщо ставало все розвоєм, де можна знайти основу до побуту? — Тут були розвоєві ряди від вірувань в чари і духи через вірування в богів до віри в одного Бога; від ловецтва до пастирства й управи рілі, від прадержави без власности до громадної власности і власности одиниці, від рівностевих спільнот через створення аристократії до єдиновладства, від поневолення жінки до рівноправности, від подружжя з грабежі через куплю до власновільного подружжя — завжди в цілому від кривавих початків до висоти добре вихованого європейця з 1900, також часом від дружнього ступня обичайности до злощасного ступня надкапіталізму з 1900. І в такі розвоєві ряди втягнули більше або менше влучно подружжя і родину. Опісля ішло від проміскуїтности, статевого змішання всіх з усіми, через кровно посвоєнену родину або — за МкЛенаном — через поліандрію до громадного подружжя, звідсіль до матріярхальної родини (при її описі в цьому місці деякі суфражистки глибше віддихали), що правда спочатку до матріярхальної родини з багатьома жінками, опісля далі до патріярхальної родини з багатьома жінками і звідсіль врешті до одноподружжя в одиничній родині з мірно па-

тріархальним устроєм посвоячення — отже до подружньої форми освіченого європейця з 1900. *Даргун*, Право матері і подружжя з грабежі та їх останки в германському праві і житті, 1883, — без достатнього власного знання джерел північно-германської літератури — хотів доказати такий розвій в герман від матріярхату до патріярхату та від подружжя з грабежі до власновільного подружжя.

Що далі посувався порівняльний етнольогічний дослід громадянства, то більше пізнавалися на цих розвоєвих рядах, як на сумнівних, на багатьох, як на мозкових мережах. Спір над стійністю навчання Бахофена - Морґана, так званого еволюціоністичного навчання, спір над МкЛена-ном, сером Генрі Мейном, Гартляндом, Йозефом Колером і іншими аж до Вестермарка, Льові, Ріверза й о. Шмідта довів — це велике вияснення довело до розвалу еволюціоністичного розуміння подружжя, родини і форм посвоячення, до розвалу поширюваних уявлень про праподружжя ґатунку людини. Відомість про цей розвал і ліпше розуміння цих усіх сполук дійде врешті й до широких кругів західніх народів, опанованих перестарілими уявленнями.

Це тимто було б побажане, бо щойно по розвалі вчорашніх навчань для одиничних народніх груп стане можливе щось таке, як схоплення власнородного розуміння подружжя і родини. Це було б побажане, бо побути — в цьому випадку наново скріплений родинний побут — щойно там прийметься, де є підстава. Та де все порушується в розвоях, там не можна знайти підстави.

Я вірю, що сьогодні — по розвалі так званих

розвоєвих навчань — різні науки могли б почати витворювати нам вгляд найперше в *расово-душевні умовності* форм подружжя і посвоячення та форм господарства, а опісля вгляд у нас і нашої майбутності пристосоване розуміння статевого життя, подружжя і родини. Я думаю, що головню тоді повстало б таке розуміння, якщо вже раз пізнали б витворений *нордійською расовою душею культурний круг індогерманства* як „культурний круг” *патріархального селянського вояцтва* з приблизно рівним значінням обох статей культурний круг”, як культурний круг *патріархального селянського вояцтва* з приблизно рівним значінням обох статей. Я не вірю, щоб цей культурний круг дався достатньо вяснити в представлений спосіб, як вирівняння між досягненнями з *патріархального кочевого пастирства і матріархального осадництва*. Патріархальне селянське вояцтво *індогерман* з його завжди ще і завжди наново для нас плідним і побажаним розумінням подружжя і родини треба врешті вяснювати з *нього самого*, це значить пізнати його, як власний і своєрідний культурний круг.

З *індогерманства* можемо ми наново випровадити наше рідне і нам життєпосильне розуміння родини, як також знаття, як зміцнити побут.

Якщо ліпше пізнали б ці сполуки, не могли б у нас тут і там виринати уявлення про *союзи мужів*, як зародка держави і ядра держави, як це сталося приблизно від часу *Густава Винеке*на і *Ганса Блігера*. Сприводу праці *Лілі Вайзер* вплило навіть припущення, що в *герман* — *патріархальних селянських борців*, яким притаманна *індогерманська* шана господині — можна б відкри-

ти щось у роді мужеських союзів і я недавно десь читав, що навчання про союз мужів творить частину ядра націонал-соціалістичного розуміння держави. Союзи державницько настроєних молодих мужів — як це при нагоді *Альфред Розенберг* ужив приблизно слова „союз мужів” — завжди належатимуть до істоти індогерманського, германського і німецького творива держав. Союзи мужів у кожному іншому значінні, навіть у значінні, як цього слова мусить уживати етнологія, ніколи не можуть стати частиною ядра націонал-соціалістичного розуміння життя і держави і саме тому не можуть, бо в міродатний спосіб розуміють і означають родину, як частину цього ядра та в кожному бо індогерманським, германським і німецьким устрою спільноти родина і союз мужів виключають одне одного. В кожному державнім устрою народу германського походження мусіла б мисль союзу мужів діяти родинорозкладно і разом із цим державорозкладно.

Вже замітив *Гайнріх Шурц*, великий соціолог, який в році 1902 впровадив етнологічне означення „союз мужів”, що істотні взаємини можливі і часті між матріархальними спільнотами і союзами мужів, а пізніші досліді були в спромозі вияснити творбу деяких мужеських союзів з оборони перед матріархальним загрозливим гнетом на мужеський рід.

Та ці всі явища лежать поза індогерманським засягом і де вони виступають серед індогерманського засягу, або злудно виступають, там треба думати про пролім матріархального світовідчування індогерманізованих низів або крайних громад, хіба що звиродніле скістніння індогерман-

ського життя, як розвій пізного часу, створило союз мужів, як у Спарті.

Якщо вже раз наново етнольоґія займеться цими явищами в народньому і племінному житті, які називають „союзами мужів”, тоді виразніше виступить супроти всього справжнього індогерманства — не так супроти різних крайних явищ мовно індогерманізованих людських громад — повна неможливість поставити питання за якиминебудь союзами мужів. На жаль від часу Гайнріха Шурца недостатньо займалися етнольоґічні досліді порівняльним розглядом явищ, що справді означувалися союзами мужів. Вже Шурц помилявся в тому, що для всіх своїх розсліджуваних союзів мужів приймав приблизно те саме походження і приблизно рівнозначні основні форми та в цих союзах добачав загальний розвоєвий ступень громадного життя ґатунку людини. На цьому ступні розвою деякі народи і племена мали вже бути, інші ще не були. Не можуть піти новіші досліді і за зрозумінням Шурца, неначе б союзи мужів конечно впливали з *кляси віку*, бо ж Шурц не відрізняв даного *ступня віку* (як його в своєму житті пробігає кожна людина) від також даної *кляси віку* (в яку людина влучена на ціле своє життя). Врешті Шурц бачив у своїх союзах мужів голов-но державно-громадські групові творива, де багато союзів мужів цікавилось далеко менше державним життям, ніж реліґійним життям. Великий історик Едвард Маєр хотів заключувати з висновків Шурца, що *взагалі все державницьке життя* розвинулося з союзів мужів давнини. В протиставленні до цього знаємо сьогодні союзи мужів з виразно протидержавною суттю, наприклад со-

юз леопардів у широких областях західньої Африки, що в подібнім будовою ладі сягає поза границі тамошніх племен. З сьгоднішніх етнологічних дослідів випливає, що помилками є багато уявлень і припоручень, які давніше хотіли навязувати до істоти союзу мужів.

Особливо показалася нестійність давніших припущень, коли англійський етнолог Ріверз розпочав конечну перевірку цих дослідів. Якщо в вирішній спосіб означить етнологія поняття „союзу мужів” і в узададнений спосіб назве форми таких союзів, то мусить стати ясне, що відносно всього справжнього індогерманства не можна говорити про „союзи мужів”. Тимто у своїй бесіді на раді селян у Гослярі 1935 Гайнріх Гімлер, провідник сердюків, Schutzstaffeln (SS), відкинув мисль союзу мужів — зовсім послідовно з індогерманського, германського і німецького відчуття — і підкреслив завдання щодо німецької родової мислі.

В індогерманському і германському засязі представляється це як щось величне, що майже все державне життя виростає з родини в устрою, підпорядкованому навіть життєвим законам, з елітарної селянської родини з рівним значінням господаря й господині, *déspoina*, *domina* і *matrona* — я говорю тут про рівне значіння, не рівні права: бо видається, що саме далеко від біологічного думання індогерман лежить і уявлення, неначе б можна було поставити денебудь між дві різні в їх життєвих формах статі *рівне* право. З родових спілок, що є одночасно „спілками оселення” (Е. Маер), з цих „завязків всього громадського життя” (Шроер) і „первісних носіїв всієї

чести" (Макс Вебер) — з таких родових спілок і не з якихнебудь подібних до союзу мужів творив виводяться аж ще в середньовіччя гільдії мужів; і родові спілки завжди тільки там розвільнювалися в германському засязі і замінювалися в спілки мужів, де були особливості кольоніальних умовин, де, як у германському засязі, саме північно-американський закон зніс у XVIII. столітті старе англьосаське право майорату — і спочатку міг знести без шкоди, бо перед грязницями на заході лежало досить вільної управної землі.

6. Ми стверджуємо: майже все державницьке життя індогерман у їх творчих добах, також майже все державницьке життя герман і німців розбудовується з родини зовсім на штиб, як Адольф Гітлер пізнав родину як „найвартнішу єдність у розбудові цілої державної будівлі". Сьогодні етнольогія уможливила вгляд у склад рідних розумінь родини і посвоячення — одна група народів більше схильється до цього, друга до того розуміння, залежно від чинних у ній расових душ — цей сьогодні уможливлений вгляд заохотити нас мусить досліджувати істотні риси того родинного життя, з якого виросла індогерманська і германська великість.

Безпосередньо з дослідів істоти індогерманської родини виросте для народнього думання скріплення побуту, бо індогерманська родина в зразковий спосіб підпорядкована життєвим законам і цим виповнила те, чого сьогодні вимагає еґеніка, наука про раси і народня наука про обичайність. По індогерманському розумінні була влучена родина в життєві умовини змістовного устрою всесвіту, того змістовного устрою, що ви-

ступає в індів як *ritam*, в персів як *ascha* або *urto* в геленів як *kosmos*, в римлян як *ratio*, в герман як *M i d g a r d*. Та родина, свідомо себе серед такого змістовного устрою, серед лучности, виявленої супроти роду і родини як устрою розмножування, узмисловнена в священному домашньому вогнищі, була вже разом із цим захоплена життяпосильним думанням, що мусіло оказуватися в її подружньому виборі, як *розродній силі*. Тільки з такого розуміння можна вияснити визнатні роди, що щораз наново виступають у бувальщині індогерманства, роди, з яких вияснюється взагалі головна частина великості цього індогерманства — як і завжди підноситься і паде великість народу з спадщинною вартістю його здатних до проводу родів.

Властиве індогерманству життяпосильне думання треба тільки наново збудити, щоб воно опісля оказалось і для нашої держави життяпосильним думанням. Основні думки індогерманського родового плекання сьогодні так слушні, як і перед 3000 роками, і до них повертав уже Плятон, як шукав для геленства за розродними законами. В такому положенні наукове розгортання всіх питань нам рідного і життяпосильного розуміння подружжя і родини мусить спричинити зміцнення народнього думання. В такій сполуці зрозумілі хотів би я видіти завдання різних наук на згаданих ділянках.

При цьому я свідомий, що науковим розгортанням ще не багато зробиться для буднів нашого народу, бо слушні мислі потребують людей, які прагнуть здійснити їх у цих буднях. Та в цьому всьому сміємо ми очікувати від народ-

ньої держави тільки згоди та побажання і від найліпших серед німецької молоді також багато здійснення. Ці найліпші серед німецької молоді мусять дбати про те, щоб інші великі частини німецької молоді, що дотепер пізнавали і розбивали як ворога народньої відбудови *виключно партійно-політичний лібералізм*, щоб вони тепер пізнавали і розбивали в собі і в інших, як ворога кожної народньої відбудови, і лібералізм у розумінні статевого життя, подружжя і родини, *лібералізм життєвої поведінки*. Якщо евгеніка займається менше життєвою поведінкою спадщинно меншевартних серед усіх станів, то всежтаки евгеніка мусить все ставити на життєву поведінку спадщинно найліпших серед усіх станів. Тимто нам треба йти далі шляхом, що його нам промостила народня держава, треба навертати виховання молоді і народу до пізнання *народнього значіння родини*, треба показати, що, по словам Ле Пля, держава стане така, яка сьогодні родина. Подібним думкам відповідає вислів Ріля: „В тому, як ми реформуємо наш дім, реформуємо державу”.

Держава мусітиме дбати про те, щоб поволі — залежно від ступня закріплення народніх побутів — *німецький батьківський дім* сам міг перейняти щораз більше таке виховання молоді й народу, бо народній державі не міродатне марксистське навчання: „По можности якнайменше батьківського дому в вихованні молоді, за те по можности якнайбільше держави”. Саме тому треба так відновити народній батьківській дім у Німеччині, щоб держава могла довірити йому добре виховання. Альбрехт Тер, внук великого Альбрехта Тера, написав таке 1877 у своєму творі „Систе-

ма сільського господарства” (стор. 401): „Школа важна, але родинне життя ще важніше й його за-недбання зловіще”. — Правди цього вислову найчастіше не добачали від другої половини ХІХ. століття.

З перехідної держави перед 1933 передалося народній державі розуміння статевого життя, подружжя і родини, що не означає нічого іншого, як розклад. Це потриває ще довгий час, доки зможе перемогти молодь те розуміння, що назагал далеко глибше вгризлося в народ, ніж чисто політичні навчання. Тут показується ще багато завдань, також для науки обітуваних завдань.

Це одне має стати кожному німцеві певне: тільки один шлях веде до розросту і з цим до нової великості німецького народу — шлях через німецьку родину.

Конечність провідної верстви для народньої держави

1. Хто сьогодні говорить в Європі про провідну верству — верству провідних і до проводу способних поколінь, отже не про провідну групу, часово огряджене явище — цей серед усіх станів мусить бути приготований на те, що його не зрозуміють, якщо не знеславлять. Це тим вияснюється, що від 1789 ціле наше західне думання відвернулося від шляхетних поглядів нашої давнини — я говорю про „шляхетні” погляди, цим оминаю слово „аристократичний”, бо я під „шляхетний” не розумію погляду, що відноситься до *станового представлення*, або погляду, що відносився б виключно до історичної аристократії. „Шляхетним” хотів би я бачити обняті всі погляди, що підкреслюють спадщинну, „вроджену” суть людини супроти всього осягненого й осягального, отже й супроти майна, знаття, шабля і титулів. Шляхетний погляд підкреслює спадщинну істину людини, всі її „вроджені” тілесні та душевні риси і бачить цю людину, спроваджену до зразку: доброго зразку міцної, благородної і гарної людини. Чи людина має шляхетний побут, чи ні, це проявиться свідомо або несвідомо і в її подружньому виборі. бо саме вона признає зразок міцної, благородної і гарної людини, отже знає вона людську досконалість понад себе саму. Шляхетна істина ніколи

не може стати „індивідуалізмом”, отже не може підкреслювати осібняка й його домагання щастя, розглядати осібняка, як самоціль, тільки завжди бачитиме людину, поставлену перед завдання — щоб здійснювати в своїй власній життєвій поведінці шляхетно пізнані життєві вартості і влучним подружнім добром поставити їх по змозі узми- словні перед очі в підложжі свого потомства.

З 1789 майже цілий Захід відвернувся від та- кого шляхетного думання. За те надійшло стадне думання, що з заїлістю переслідувало всі вартості, які переходили рівно звалковану пересічність. Спадщинне, „вроджене”, не мало нічого значити, щоб ніхто перед другим нічого не мав та щоб ніде не лишалося нічого завидного. Всі різниці між людьми приписували оточенні (міліє), що з од- ної сторони довело до того, щоб бажати усунення по змозі всіх завидних оточень, з другої сторони довело до того, щоб шукати всього ліку людства в чистому поліпшуванні оточення — отже зовсім забули про поліпшення *породи*, що єдине може піднести народ. Наслідок був той, що підкреслю- вали понад усяку розумну міру тільки виховання, школення, образування і гігієну осібняка та по- падали в дурійку, що треба тільки всіх людей од- наково добре відживляти, одягати, плекати і шко- лити, щоб почався нечуваний поступ, який довів би одночасно до зникну примітні нерівності між людьми.

Багато визнатних вістунів рівності XIX. сто- ліття могло служити як добрі приклади на те, що злудно особливо радо підкреслюється осягнене й осягальне тоді, коли мається що скрити з власно- го вродженого. *Шопенгавер*, цей філософ, що

шляхетно думав і разом із цим підкреслював незмінність спадщинних прикмет, вже добре замітив для свого часу: „Щоправда мають пани добрі підстави по змозі найбільше приписувати вихованні й образуванні, як деякі справді роблять, (та) вроджені таланти зовсім заперечувати і (так) на всякий лад забезпечитися перед правдою, що все зводиться до того, як хто вийшов з рук природи, який батько його створив і яка матір його мала”.

Коли ж дійшло до того, щоб усе заперечувати, що з „вродженої шляхетности”, отже дотепно було зрозуміле і без всякого станового огрядження виджене, що треба було вияснювати добрим спадщинним підложжям, не лишалося людям ХІХ. століття нічого іншого, як або лакомитися на осягальне, майно й образування накопичувати, або ж, як це не вдавалося, з зависти переслідувати майно й образування, в маси збиватися, які прагнули признати кожному тільки рівну дробину з осягальних річей. В той спосіб прийшло до пролетаризації побутів, що дадуться прослідити в думанні всіх станів західніх народів. Під пролетаризацією хочемо ми тут розуміти пошир побуту, що заперечує вирішне значіння „вродженого”, що далі заперечує всі вартості, які вказують на понад осібняка проведений та зобов’язуваний зразок, і цим признає ще тільки масові „вартості”, які можна вивести з людського образу одностайної банальности.

Виходячи з таких пролетарських виображінь — які знову ж, як і шляхетні погляди, незв’язані з одним станом — виходячи з цих виображінь, поширених по цілій Європі і серед усіх станів,

поборювало XIX. століття врешті кожний погляд, що домагався якогонебудь признання зразкової людської істоти. Де не йшло про стадні почуття — видавалася зразковість людям чимсь таким, що кривдило їх пролетарське самопочуття та їх домагання щастя.

Відкинення кожної зразковости, що прямувала понад стадні вартості одностайної банальности і разом із цим ставила завдання одиниці для її життєвої поведінки та родинам для напряду їх подружнього вибору, це відкинення всякої зразковости так ввертілося людям XIX. і XX. століття аж до найновішого часу, особливо сотням тисячей, які були податні на мислі пролетарського соціалізму, що ще довший час триватиме, заки перед більшим числом людей зможе висунутися „шляхетно” означена життєва і державницька ціль, не викликаючи більше, або менше голосного або здушеного спротиву.

Націонал-соціалістична держава, саме як у біологічних справах вишколена держава, прийняла шляхетні погляди народнього круга мислей, як це вони від половини XIX. століття поволі приготувлялися і формувалися. Такий Адольф Гітлер, що визнає Фридриха Ніцше, про маси і провід висловився у дусі шляхетних поглядів, а при оголошенні закону про здержання спадщинно-хворого доросту витягнув міністер Фрік з біологічних дослідів над спадщинністю і добром відважні заключення: „Ми мусимо мати наново відвагу, щоб поділити наш народ по його спадщинній вартості”. — Головна ціль народньої держави — розродність її народу, це значить помноження високортних спадщинних властивостей серед усіх

станів. Через далекосяглі висновки з дослідів життєвих законів родини і народів дійшов Даре до того жадання, що його означив він, як „нова еліта з крові і землі”.

Це все біги думок, що ще сьогодні зовсім чужі, якщо не зовсім незрозумілі „великій масі”, тій відомій більшості людей з усіх станів, і проти їх признання ще довго будуть іжитися пролетарські побути, сягальні далеко поза давній марксистський ремісничий стан. І цим спротивом народня держава не дасться відстрашити, щоб рішучо не стати на шлях до свого скріплення і розродности народу.

2. Та зміцнення держави і народу тісно уза-лежнені від себе й одне без одного немислиме, бо держава зміцнюється тоді, якщо в піклуванні довгих поколінь вдається їй поставити перед очі узмисловлені свої головні мислі вже простим виглядом численних провідних або до проводу здатних родин. Я говорю: „виглядом численних родин”, не „виглядом численних одиниць”, бо щойно певне наверствування народніх вартостей в спадщинних і спадкових засновках цілих родин, з яких держава з великою правдоподібністю придатности завжди наново може вибирати середніх і вищих провідників залежно від властивости одиничних людей, щойно таке плянове заснування родів, на мужеському боці залежне від чину і породности, на жіночому від породности і чину за-певнює міцність держави.

Кожна держава, але особливо кожна держава германського штибу, мусить думати і особливо по стрясеннях мусить думати про те, щоб із щораз наново поворотних вийняткових станів знову

дійти до засад свого народного буття, мусить думати про те, щоб знайти тяглість, яка одночасно не тільки допускає змінний ріст, але і жадає його. По всьому шляхетно-селянському думанні індогерманства і передусім германства тяглість і розвій серед усіх цих народів стали високими державницькими вартостями, як довго їх народне життя було здорове, або ліпше: тяглість розвиваючися, або тяглість у розвою створила цим народам ядро державницької мудрости.

Та нема жадної ліпшої можливости, щоб розвій і тяглість зєдинити в дотепний спосіб для германської держави, як створити верству здатних до проводу родин, яка одночасно через те держиться завжди наново в розвою, що приймає в свої роди чином і породністю заручних мужів та породністю і чином переконливих жінок. На такий лад багато, навіть майже все з блискучих чинів римської бувальщини вияснюється з існування тієї верстви нобілітас і з уважною приймання. випробованих у державних урядах *homines novi*, уважного приймання, бо для біологічно досвідченого чин одиниці не може стати достатнім виявом там, де породність родини цієї одиниці не переконує супроти народного зразка про міцну, шляхетну й гарну людину. Багато, навіть найбільша частина блискучих державницьких чинів бритійської імперії аж до початку XX. століття вияснюється існуванням верстви добірних, через чин і породність пересіяних родин, яких подружні злуки одних з одними створили переважно нордійської раси породу людей, дуже придатну до державницьких справ; та до неї щораз наново доводило уважне приймання нові родини із ін-

ших верств — до неї це приймання могло доводити, бо приймає мусіли відповідати народньому зразкові *gentleman i lady*

Ми мусимо завидувати Англії цього народнього зразку, якого значіння сягає аж у найнижчі народні верстви, бо він оказався одночасно *розродною i державо-зміцнювальною* силою та *заховав англійському житті германські риси*, що в нас у рівній мірі на жаль не заховалися. Також *Даре* вказав на те, як зразок *gentleman i lady* безпосередньо сягає в шляхетсько-селянські погляди германства, що з них уділилися найліпші побуди i нашій німецькій істоті.

В цьому виображенні *gentleman i lady*, що в надзвичайно знаменний спосіб виводяться з представлення германського господаря i господині — староанглійське *hlafweard* (сторож хліба) стало новоанглійським *lord*; староанглійське *hlaf-dige* (та, що місить хліб) стало новоанглійським *lady* — задержалося так визнате біологічне значіння, що при оцінці спадщинної вартости людини, при оцінці її вартости, як батька потомства, зовсім не можна покладатися тільки на її виявлені *чини* — навіть якщо достатньо можна б було пізнати душевні побуди до цих чинів — лише що крім чину мусить бути досліджена ціла *породність родини* цієї людини.

Гідна подиву *тяглість* великої бритійської державницької штуки давніших часів полягає на чині бритійських державних мужів, яких родини переконували колись своєю *породністю*. Ця *тяглість* полягає на тому, що в своїй породності однородна провідна верства добірних родин завжди могла переносити однаковий *расовий стиль* свого

почуття і ділання на державницьку керму — равський стиль, що в творчих часах англійської бувальщини завжди полишався той самий, незалежно чи з цієї верстви вибраних родин займала означені державні уряди одна група, чи їй противна група. Вже боротьба цих груп одної з одною за державну владу була в цілому боротьбою серед завжди захованих панівних поглядів і панівного переконання про британське право на перше місце між народами землі — серед завжди захованих поглядів, що їх тимто зовсім не розтрясали або не втягали до внутрішньої державницької боротьби за владу, бо для обох ворожих груп належали вони одночасно до спадщинного складу несвідомих панівних самозрозуміlostей. Так заховалася тяглість цієї великої державницької штуки, що могла б тоді здатися на свої спосібні до проводу роди і їх одностайну доборову породність, коли з цих родин високої спадщинної вартости і не вродився на цілому часовому відтинку муж *надзвичайної вартости*. Наверствування доборових притаманностей в цілій *верстві* — *верстві*, яку *homines novi*, щораз наново доповнювали здолу, *homines novi*, яких родини мали *породність gentleman і lady* (отже не майно й успіх) —, на такий лад запевнене наверствування доборових притаманностей в цілій *верстві* не тільки ручить за тяглість великої британської державницької штуки, але і спричинює, що добра державницька штука була можлива в часах, коли з браку визнатних провідників *найліпша* була неможлива.

Цієї риси тягlosti бракує німецькій бувальщині, бракує їй також історичним перебігам одиничних німецьких удільних держав минулого. По

смерти визнатних державних мужів розвали достатньо знаменують німецьку бувальщину. Нам усім стоять перед очима аж до сьогодні чинні розвали по Фридрихові Великому і Бісмаркові. Різні причини має цей брак тяглости, між ними і ті, що не вдалося створити однаково певно заложеної верстви добрових родин, як це знаменне для бувальщини бритійської імперії. Така певно заложена і по означеному обичайному й однозначно-ховному зразку відновлювана верства може стримати *спадний рух* державного життя по смерті або по поваленні визнатного державного мужа та так щонайменше може запобігти загрозливим небезпекам. Вона може, бо вона з того самого „хову” — якщо смію я так висловитися — що визнатний державний муж, щоб безпосередньо зрозуміти його основні творчі мислі, расовий стиль його ділання, і разом з цим з однакової расово-душевної властивості може вона принайменше стосувати переводжувані визнатним мужем дипломатичні досвіди, якщо їй підчас одного або більше поколінь бракує таких визнатних мужів, що в собі самих знаходять нові державницькі мислі.

Тимто кожній державі йде про те, — а державі германського і це значить шляхетно-селянського штибу вже по її суті — щоб заснувати певно заложену верству здатних до проводу родин, це значить заснувати верству родин, з яких завжди наново держава зможе очікувати по законам спадщинності і добору здатних до проводу мужів і не рідко й визнатних людей. Для держави з шляхетно-селянської істини індогерманства була б одночасно й найвищою запорукою її тяглости привідна верства такої доборової висоти, щоб

збір її голів таксамо мусів переконувати, неначе *basileôn synedrion*, „зібрання королів”, як раз видався послові короля Пира з Епейру римський сенат у великих часах аристократичної республіки. Цей закон бувальщини народів і навчання про народню душу, що народи тоді найбільше почувають довіря, навіть любов до своїх провідних верств, коли ці вже виключно своєю породністю переконують — я хотів би сказати: чистим виглядом своєї расової постави. Це дивне явище, що врешті і німець, по його словам по пролетарськи настроений, всежтаки щораз наново мусить змагатися з уродженням довірям до доборової породности.

З цього всього виходить, що держава і передусім на життєві закони важлива народня держава не може заспокоїтися тим, щоб щораз наново притягати групи провідників до своїх завдань, отже до державницького проводу приставляти групи осібняків. Цим кожнаразово запевнила б собі держава чини цих груп на протяг покоління, докладніше сказавши: на протяг придатних до чину років цих осібняків. Цим тяглість не була б запевнена, а для індогерманського і германського почуття „держава” завжди означає „тяглість”, як це вже висказане в слові „status”.

Єдино одиничний чин і одиничний осяг не можуть вистарчити до просіву в народній державній суті. Вони можуть видати провідну групу, але не провідну верству.

Чому до просіву не може вистарчити осяг і чин осібняка?

Найперше тимто не може, бо нам, людям, назагал неможливо означити *внутрішні побуди* до чину. Тільки деяким знавцям душі дана змога пі-

знавати рід невидних побудів до видних чинів. Передусім у державному житті стали здавна можливі і чини, до яких дали побуд сумнівні властивості. Досвідчені державні мужі висказали, що політика збавляє характер. Вона робить тільки те, що може стати збавлене в характері, це значить в спадщинних властивостях людини. Натомісць здавна політика притягала і здатних до чину, зручних людей з „злим” характером. Часто пізнають це добре щойно з писемних залишків похованої серед почестей людини. В деяких випадках це зовсім не зменшує, або тільки мало що зменшує чин людини для держави. Та я не знаходжу жадних прикладів, щоб полишене по такій людині потомство приносило яку користь для народу і держави. Найчастіше буває так, що вже подружній вибір здатної до чину людини, якої позиточні чини впливають з низьких побудів, некорисно випадає в розумінні розродности; і ще частіше буває так, що сумнівні засновки батька, здатного до чину в потрібному напрямі, зовсім не лучаться в його потомства з засновками до більшої здатности до чину, тільки радше з дальшими сумнівними засновками зо спадщини цього спасенного мужа та його жінки, — цієї жінки, що сама правдоподібно щодо своїх засновків не стоїть близько народнього зразка про міцну, шляхетну й гарну людину.

І далі: якщо і це не трудно було б пізнати, що потрібні чини даної людини впливають із статочних побудів, то по законам спадщинности ця людина могла б представляти можливо найліпшу сполуку спадщинних властивостей зрештою неміцної й невторопної родини, отже одночасно

МОЖЛИВИЙ ВИЙНЯТОК від далеко частіше здійснюваного правила. Вже Гальтон замітив, що з двох людей, які видаються рівновартні, один може бути найліпшим потомком малоздатної родини, другий найменше здатним потомком дужої родини. Та в таких випадках завжди треба думати, що спадщинний образ цієї людини, сума його спадщиною далі передаваних властивостей, правдоподібно відхилюється в напрямі на риси його родини від його представного образу. Тут треба думати над можливою різницею між представним образом (фенотипом) і спадщинним образом (ідіотипом); я не хочу тут над нею ближче розводитися. Що спадщинний образ у людини часто відхилюється від представного образу в напрямі рисів родини, це лежить в основі двох приповідок, в арабській і норвезькій, що хотять дати вказівки до подружнього вибору. Арабська говорить: можеш вибрати погану жінку, якщо вона в своїй родині єдина погана. Норвезька каже: ніколи не женися з дівчиною, що в своїй родині єдина вродлива. Щодо подружнього вибору обидві приповідки стверджують те саме: ніколи цю одиницю, тільки завжди досліджувати цілу родину і бічні посвоячення!

Тимто що в найліпших часах народам індо-германської мови здавна була властива уважливість на явища спадщинності, зрозумієте ви тепер, чому завжди провідні верстви цих народів підходили найрадше здержливо до homo novus на шляху його осягів. Якщо і пізналися на його внутрішніх ретельних побудах, цей одиничний удалець міг бути єдиним міцним у зрештою німецькій родині. Тимто можна було його прийняти до провідної групи, але не до провідної верстви.

Як осібняка могли його шанувати, навіть вище поважати, ніж деяких представників провідної верстви, але від нього, як батька потомства, не багато могли очікувати для цієї провідної верстви.

Тимто саме в пересіві провідної верстви треба вважати на чин одиниці й на породність родини цієї одиниці. Є чин гідний уваги і породність переконлива, тоді ще далі *подружній вибір* мусить дати відомість про напрям вибору такої людини; справджується здатний до чину та шляхетний і в тому, що вибирає він свою жінку з випробованої родини та цим через своє потомство прямує за народнім зразком про дужу, шляхетну й гарну людину?

Ці три річи разом дають вирішення: чин, порода, подружній вибір.

Держава, що хоче висунути провідну групу, може вдоволитися чином; держава, що хоче створити провідну верству для вдержання своєї власної тяглости, мусить уважати на чин, породність і подружній вибір. Це підніс і Даре в своєму творі „Нова еліта з крові і землі”. Одиниці можуть висуватися в провідних групах; в провідних верствах можуть висуватися тільки родини. Ще нічого достатнього не може сказати *чин* про спадщину істину людини; про те достатнє вияснення може подати тільки *породність його родини*. Треба ж подумати: одиниця може вибитися тільки на основі повновартних властивостей. Знаємо відміну впливових парвеніїв. Ще ніхто не чув про *роди* скоробагатків, це значить про цілі покоління гидкими властивостями наділених людей, що здобули б значіння, бо саме до піднесення родини і до вдержання значіння родини поза покоління

приналежні зовсім інші спадщинні властивості, ніж потрібні до осягу одиниці. Про влучення до провідної верстви може рішати тільки породність родини в більше, ніж одному поколінні. Народня держава мусить піти в усіх цих справах за словом міністра Фріка, якщо схоче по настирливих завданнях наших днів посвятитися цим питанням: „Ми мусимо наново мати відвагу, щоб розділити наш народ по його спадщинній вартості”. — Та розділювати народ по його спадщинній вартості не значить: розділювати одиниці, тільки: розділювати родини.

3. Тут задержимося ми хвилину і щераз запитаємо себе, що може почувати велика маса людей в усіх станів саме супроти такого бігу думок. Я вірю, ми не сміємо закривати це перед собою, що всі ці уявлення зовсім чужі великій масі людей та що біологічне поучування, за яким іде народня держава, дотепер тільки в кількох людей побудило нові погляди. Пересічна людина нашого часу відчужено довідується про такий біг думок і зараз схильюється до того, щоб розбурхати проти таких думок велику кількість всіх почувань заздрости, на яких виховався Захід від 1789 і які щораз наново намагаються переодягнути. Саме на погляд XIX. століття не повинно бути вивищених з товпи людей, навіть не вивищених родин, бо як що і не мали б ці люди жадного завидного майна, то всежтаки мали б завидні засновки. Від 1789 найбільша частина європейців тільки проти волі терпить людську великість.

Всежтаки сміємо ми в Німеччині леліяти надію, що вдасться звязати колючі почування заздрости, коли такий Адольф Гітлер представив

у своєму творі „Моя боротьба“, що „народний світогляд“ освідчується за „основними аристократичними мислями природи“. Ще й тимто освідчується він за цими шляхетними мислями, бо вийшов він з одушевлення шляхетно-селянською суттю германства. Вже такі народні мислителі, як Отон Амон (1842 — 1910) і Олександр Тіле (1866 — 1912), жадали німецької держави, що мала б представляти „соціал-аристократію“, а що „основна думка природи“ аристократична, це висловив уже Ернст Гекель по своєму вгляді в науку про походження і спадщинність, якого свого часу зовсім несправедливо величав лібералізм і пролетарський соціалізм.

Тимто що народня держава засновує на біологічних поглядах та прагне лишитися вірна життєвим законам, мусить її ціль стати *шляхетною* ціллю і мусить вона прямувати, щоб оснувати провідну верству до заложення і вдержання своєї тяглости, „нову еліту з крові і землі“, де біологічно неповчені державницькі проводи вдовольняться нестійкістю змінних провідних груп.

4. Цих всіх питань заложення провідної верстви правдоподібно не прийняли б так поважно в Німеччині глибше державницько наставлені люди, якщо в німецькому житті виступила б була провідна верства в такий спосіб, як в Англії виступила англійська аристократія. Це значило б у несправедливий спосіб недоглянути чини німецької аристократії і вищих німецьких станів — в цілому чини таких родин, що вибилися на основі понадпересічної спадщинної вартости — і це значило б тягнути за собою заздро-соціалістичні наставлення в добу народньої спільноти, націо-

нал-соціалізму, якщо хто хотів би злосливо звизити доказані чини німецької аристократії і німецьких визнатних родин. Шпильчасті почуття заздрости пролетарського соціалізму не стали б були так дуже отрутні і не були б вжерлися так глибоко в німецьку народню душу, якщо були б передумували частіше те, що аристократія і вищі стани складаються в найменшій частині з родин, що, так сказати, здавна були вгорі; що в дуже багатьох аристократичних родах і майже в усіх родинах вищих верств іде *про родини, що вибилися вгору* — і саме, як я сказав, про родини, що вибилися вгору своєю понадпересічною спадщиною вартістю, на основі понадпересічних міцних засновків. І може — щоб це щераз повторити — вибитися *одиниця* на основі сумнівних властивостей, в рідших випадках і родина на два, найвище на три покоління; та в цілому вибиваються тільки *родини* і вдержуються нагорі *родини* тільки на основі понадпересічної міцности, здоровля і вважливости та далі на основі повторюваного посильного подружнього вибору. Якщо почуття заздрости людей, що на жаль явно дуже поширюються серед нас, німців, менше залежали б від спадщинних властивостей, ніж від наставлення заздро-соціалістичних навчань, то сьогодні було б більше надії очікувати умовно скорого зникну почуття заздрости, бо сьогодні поволі ліпше пізнають закони життя народів, розквіт й упадок родів з внутрішніх причин та бо вважливість на такі життєві закони належить до переконань народньої держави.

Я підкреслюю ще раз: по сьогоднішнім відомостям не можна більше сумніватися в пересічно

вищу — пересічно! — вартість еліти та вищих — і це значить саме тих, що вибилися — станів усіх західніх народів; це на часі, щоб виступити в імені народньої спільноти за справедливою оцінкою цих спадщинних вартостей. після того, як від XVIII. століття навчали, що в народах побільшуються міцні, здорові й чеснотливі властивості серед низів, неміцні, хворі й ганебні вгорі. Супроти цього вже соціал-демократичний еугенік Гротіян мусів ствердити, що внаслідок малодітності вищих станів і через це прискорений наплив з частин нижчих верств „з певністю в бігу часу” зубожіє наш народ на спадщинні засновки здібностей і сили волі.

І в Німеччині не може бути сумніву по всіх новіших спадщинних дослідах щодо пересічно — я підкреслюю ще раз: пересічно! — вищих здібностей і сили волі вищих станів, це значить родин, що вибилися; всежтаки в нас, у Німеччині, різні обставини мусять перешкоджувати повстанні такої провідної верстви, як її Англія мала і в поважних останках ще сьогодні має. Ці обставини частинно мусять лежати в нещасливій державницькій бувальщині німців від половини XIII. століття, передусім в удільних державках, в визнаневому роздорі, в винищенні так багатьох родів нижчої сільської аристократії в добі трицятьлітньої війни. Цих обставин далі треба шукати в тому, що велике число, і саме для еугеніків жакливо велике число найліпших родів середньовіччя і найліпших католицьких родів від доби реформації вимерло внаслідок безженности в духовному стані. Підчас кількох поколінь зникли так визнатні роди серед священничих урядів і ма-

настирів. Для католицької Франції подає *Ляпуж*, що за *Ancien Régien* з французької аристократії пропала в безженному духовному стані половина всіх чоловіків, дві третини всіх жінок. По реформації перетривали подібні відносини в католицьких частинах Німеччини. Ті німецькі аристократичні роди, що уникнули протидобору через короли, війни, поединки і передусім через безженність, не могли створити з міщанськими родинами, що вибивалися, при німецькому визнаневому роздорі й уділодержавстві такої певно заложеної *верстви* здатних до проводу родин, як це було можливе серед інших щасливіших історичних обставин в Злученому Королівстві, в Англії і Шотляндії.

Та до цього доходять дальші причини: в основах німецької аристократії відбулися біологічно некорисні зміни. Добре зрозуміла думка, яку з становища евгеніки і раси треба назвати величною — засада аристократії, *рівнородність* загубила поволі біологічне значіння. Можна показати, що серед народів індогерманської мови первісно мусить означати рівнородність стільки, що: рівна висота спадщинної міцности при рівній чистоті або рівно сильній перевазі нордійської раси. Я старався це доказати в своїй книзі: „Аристократія і раса” (1927) і міг би це сьогодні ще ліпше доказати. Якщо були б держалися цього розуміння рівнородности, отже біологічно влучного розуміння, то в Німеччині повстала б правдоподібно провідна верства, в якій значіння і вартість ніколи не можна б було сумніватися. Єдино її вид був би переконував про її здатну до чину породність.

Та серед німецької аристократії відбувалася

зміна, що з біологічного розуміння рівнородности по *спадщинній міцності і расі* перевела розуміння рівности *виключно по становій приналежності*, яка поволі ставала біологічно щораз більше беззмістовна. В той спосіб врешті могли стати і ті роди „рівнородні”, що їх, наприклад, ушляхотнили габсбурзькі цісарі, яким самим бракувало всякого аристократичного відчуття й які старалися ушляхотнювати нешляхетних людей з інших, ніж аристократичні, причин і до інших, ніж аристократичні, цілей. Врешті ушляхотнену родину жидівського походження могли почувати за „рівнородну” звироднілі відгалуження аристократії, що далеко від себе відкинули б подружню злуку одного з своїх синів з расово зразковою дочкою спадщинно міцної селянської родини.

В застрашній частоті дійшло сьогодні і в Англії до таких германсько-жидівських подруж у той час, як від світової війни німецька аристократія наново почала отямлюватися щодо своєї первісної істоти. Та чому англійська аристократія вчаснішої доби й у визначних частинах ще сьогодні, як група, ліпше представляла й представляє в деяких рисах істоту провідної верстви, що походить з влучного добору, це ясно узалеженне окрім щасливіших зовнішніх обставин новішої англійської бувальщини і від того, що англійське розуміння рівнородности ніколи не ставало урбаністично огряданим розумінням. Англійське розуміння рівнородности лишилося вірніше поняттю біологічно влучної індогерманської і германської рівнородности, в той час, як вона держалася зразка добору *gentleman і lady*, зразка добору, що в цілому мав ті самі риси, як це вони властиві *вчасно-*

германському зразкові ушляхетненого: риси спадщинно міцної людини нордійської раси. Залишався захований змисл до шляхетної породности, бо непотрібні були всякі інші огрядичення рівнородности окрім саме тільки огрядичення породности, отже *нестанове*. Англійська аристократія бо лишилася відчинена для родин, що вибивалися, для випробованих визнатних чином одиниць, яких родини переконували своєю породністю. Англійській аристократії відчинений вибір неаристократичних жінок, якщо вони були спадщинно lady, як мусить виглядати lady, до цього вишколювали зір.

Даре писав, що брак звичаєвого віна і права віна спричинив в Англії, що при подружньому виборі провідної верстви зір менше звертався до майна і тимто більше міг задержуватися при спадщинних засновках. В році 1871 завважив це Фавхер, німецький соціольог, який писав тоді, що Англія — *частинним* вийнятком найвищого стану — це країна подружжя з кохання, де чоловік не жадає від жінки жадного віна, навіть жадної виправи. Та одночасно замічає він, що напрям вільнішого на такий спосіб подружнього вибору „вийшов би на добро долішне-німецькій крові”; він думає: нордійській расовій відміні, властивій всім племенам германської мови, отже відміні панівно вивласненій расі, що її жінки і дівчата по своїм властивостям ближче стоять породи lady.

На такий лад кожна провідна верства, що засновується, верства держави з народньо біольогічними переконаннями мусить стати відчинене для тих, що вибиваються здолу. Рівнородність такої верстви мусить бути біольогічно влучною

рівнородністю спадщинної міцності і раси, не станово огрєниченою рівнородністю.

Якщо опісля так вибраним здатним до проводу родинам вдасться і сільське вкорінення, поселення на спадщинному господарстві або вдержання родового спадщинного майна, тоді держава для всіх своїх завдань може очікувати з таких родин такої кількості здатних до проводу людей, якої здавна вона потребує. Певне розложення таких родин *в цілій сільській верстві* дасть те, що мужі, що їх втягне держава в свої міські уряди, щораз наново зможуть бути безженні або молодітні — як це ніколи не вдасться відвернути від міських людей — не лякаючися вимертя або молодітності сільських родів на їх непродажних родинних маєтках. В такий спосіб думає собі і *Даре*, опираючи „нову еліту на крові й землі” та запевнюючи державі доріст провідницьких здібностей. Історична німецька аристократія зможе висунути до цієї нової засновуваної еліти настільки більше зразкових родин, наскільки більше зверне подружній вибір своїх синів до доборового зразка, що був чинний в германстві; підчинення йому спричинило в аристократії те, що вона, як група, ще сьогодні ближче стоїть до цього зразка добору, ніж більшість груп німецького народу.

5. На кінець запитаймо себе, як дасться звязати вдержання історичної німецької аристократії з створенням нової, приблизно в розумінні *Даре*, еліти. Я хотів би порушити тут і це питання, хоч воно, як кажуть, не „актуальне”. Тимчасом держава має стільки щоденних турбот, що для неї аристократія і нова еліта не може стати настирливим питанням. Це слушне видається і мені, щоб

це питання аристократії і нової еліти полишити часові спокійніших розважань; саме тому, що ці питання мають так особливе значіння для заснування нової тяглости нашої держави.

Вже сьогодні можна розглянути деякі подробиці з цього цілого круга питань. Та найперше для мене одно певне, що історичну аристократію і нову еліту треба разом лучити, треба лучити задля цілості і задля розвою, який завжди доводив до нового здатного, якщо це нове „підносило” в розумінні Гегля, старе, саме: закінчивши, втягнувши в себе і продовживши. Злуку між історичною аристократією і новою елітою хотів би я собі представити так, що нова еліта твориться довколо історичної аристократії, довколо історичної аристократії, яка найперше так очиститься від чужородних, як це союз аристократії — сьогодні виходячи „поза найдалісяглі урядові вимагання в „арійському питанні” — переводить серед своїх рядів, яка далі викаже подружнім вибором своєї молоді, що почувається звязана народнім зразком міцної, шляхетної і гарної людини. *Подружжя вниз* — я думаю „вниз” не в справах стану і майна, тільки виключно в питаннях породности — тут більше не сміє виступати, або має означати виступлення жениха вниз з його групи. Тільки подружжям *вгору* може доказати молодь історичної аристократії, як і молодь усіх родин, охочих вибитися, що вона справді зрозуміла питання еліти в її біологічних і расових передумовах. Чинне тут мусить стати *нове розуміння рівнородности*, це значить відновлене розуміння рівнородности германсько-індогерманської давнини.

Ушляхотнюючи, при новій еліті держава мусітиме вважати на переконливу породність, понад-пересічні чини і вгору спрямований подружній вибір. Що історична аристократія до цього мала б додати, як зразок для здатних до ушляхотнення родин, це були б приклади достойної в простоті життєвої поведінки і скромність переконливого виступу. Спадщинні властивості тілесно-душевної міцності — це непропустима передумова для кожної групи, що хоче вважати себе за доборову верству, і супроти всього досягнутого спадщинне, „вроджене” завжди буде опертям зору кожного шляхетного погляду. Для появи кожної добрової групи серед народу всежтаки не все означає спадщинне, що завжди залишається непропустимою передумовою; в народній цілості мусить прийти для цього явища: керма добрих властивостей людей для вияву в поведінці і виступі цих людей. Добрі властивості означають тільки придатний сирий матеріал: оформлення цього сирого матеріалу в достойність становить дальшу умову для появи кожної добрової групи.

Особливо болючо досвідчив Ніцше, що безугавно старався пізнати вартість і державо-основальне й державо-зміцнювальне значіння достойности, як через простацько рівностеві вчення зникало в німецькому народі розуміння достойности та як далеко поза круги пролетарського соціалізму поширювалася пролетарська обичайність. Так дати відновлений зразок достойности, щоб цілий народ знову пізнав цю вартість, як потрібну складову частину німецькості: це даліше завдання історичної аристократії, довколо якої мала б творитися нова німецька еліта.

Доборові спадщинні властивості в сформулюванні достоїнности — достоїнности, що саме в ядрі є знову породністю і що саме тимто ніколи не зможе означати стільки, що підкреслення осягнених річей — приклад такої людської суті і виступу дали б історичній аристократії виховну силу над родинами, що видалися б державі гідні ушляхотнення.

З таких розважань випливає значіння шляхетнородної жінки серед кожної доборової групи і для кожної пересічної групи. І Даре підкреслив у своїй книзі „Нова еліта з крови і землі” значіння жінки і вказав там на вияснювальні думки, що їх передав Фереро в своїй книзі: „Жінки цезарів” (1914). Для кожної аристократії і кожної нової еліти просте буття жінок означає більше, ніж багато праці чоловіків. Своім словом:

І в обичайному світі шляхетність. Вдачі простацькі Стийні, що чинять вони, а благородні, чим є.

З влучною певністю висказав Фридрих Шілер, що супроти кожної аристократії першим мусить бути питання *породности*, другим питання *чину*. Та слово Шілера має значіння особливо супроти жінки і передусім супроти жінки аристократії та ушляхотнюваної родини.

Дещо влучного висловив про те в малій розправі й еспанський філософ Ортега і Гасет, визнатний мислитель: „Про вплив жінки в бувальщині” (1919). Для нас є ця книжка дещо прикрашена й випозліткована. Ортега і Гасет написав її для жінки, що зробила на нього велике вражіння. Основні думки книжки є тимто не менше повновартні.

Ортега і Гасет говорить, що можна вислідити щось в істоті жінки доборової породи, що діє на людське оточення „поволі, як клімат”: кілька ту-зінів жінок, сильно звязаних з громадянством, що самі себе виховують і удосконалюють, аж вони — як мистецькі твори непродажности, як рід камертону життя — стають уявним первнем вищої майбутности, більше роблять для цього громадянства, ніж усі виховники і державні мужі”.

Ми, німці, простіше можемо висловити ці справи й потребуємо пригадати тільки „Германію” Тацита, „*aliquid sanctum et providum*“, „святе і прочуте”, що його знаходили германи в своїх жінок, і їх звичай слухати ради жінок.

Якщо я розглядаю злуку історичної аристократії з німецькою новою елітою, то бачу таку злуку, передану головно впливом особливо вибраних, в аристократичних почуттях особливо закорінених жінок історичної аристократії, що тут могли б оказатися по словам *Ортега і Гасета*, як „камертон життя”, і могли б визначувати „поволі, як клімат” життєве повітря для нової німецької провідної верстви. При виборі здатних до проводу родин до такої провідної верстви хотів би я приписати вирішний вплив окрім державних урядів і означених груп мужів історичної аристократії саме і *кругам жінок історичної аристократії* та новостворюваної еліти. Як це я старався представити, саме при виборі провідних верств ніколи не йде єдино про чини одиниці, тільки завжди і про породність цієї людини, а благородні жінки мають часто певний змисл саме для *породности* людей; тимто біологічно вишколена держава при таких рішеннях не могла б зректися співділання

шляхетних жінок з дозрілим життєвим досвідом.
Я перериваю тут, бо сьогодні ще не надійшов час на докладніші пропозиції, де треба робити щойно згрубша. Ще тимто не надійшов цей час, бо, як я це на початку доказував, щойно народне, отже спадщинні вартості підкреслюване, виховання мусить переборювати поволі ті всі почуття заздрости, що їх наїжив від XIX. століття лібералізм і пролетарський соціалізм. Ще ледве почали ворухитися міркування німецького народу над цими аристократичними життєвими вартостями, що взагалі виповнюють істоту німецькості. Дотепер дуже мало німців навчилося від такого Адольфа Гітлера, щоб вважати на ніцшеанську ціль героїсько-достойного життя. Та для германсько-німецької істоти завжди буде найвища вартість: героїська достойність.

Спадщинність і виховання

1. Про цей предмет хотів би я викласти декілька думок. При цьому не можу я розводитися над тим, що про це досліди над спадщинністю висловили, як непорушну тривкість запевнених правд, бо поперше не маю права говорити в імені досліду спадщинности і подруге нема сьогодні такої непорушної тривкості правд. Отже тут говорю я радше про те, що по моїй думці впливає з висліду дослідів над спадщинністю.

Одно певне: „спадщинність і виховання” стали сьогодні питанням, що ним займається багато поважних людей. Серед цього цілого круга питань обертається основне питання, як сильна залежність людини і людських груп від їх спадщинного підложжя і що виховання може зробити супроти цієї залежноти. Сьогодні основне питання таке: що впливає з погляду про спадщинну залежність людини для хову дітей, виховання, школення і кермування людей?

Я говорю: приблизно так треба ставити сьогодні це питання — сьогодні, це значить у нашій теперішності, що — особливо через досліди над близнятами — доказала надзвичайно сильну спадщинну залежність людини. Де завжди порівнюють вагу спадщинности з вагою оточення, з різними впливами, що ззовні ділають на людину, там виступає визначна перевага спадщинно-

сти. Тимто сьогодні треба поставити питання про можливості і суть виховання приблизно так, як ми подали.

В XIX. столітті і на початку XX. століття найчастіше інакше ставили питання про можливості і суть виховання. В широких кругах були переконані, що людина тілесно і душевно змінна під впливом оточення, а це значить і виховання; що виховання дуже багато значить, якщо його тільки добре переводити; що можна робити людей не тільки розумнішими, але й більш обичайними і щасливішими. Як *Шопенгавер* це назвав, і цим питанням був властивий „безбожний оптимізм” у XIX. столітті, в якому напевно не прибавилося ані ретельности, ані розуму, ані щастя людей, не зважаючи на так зване загальне виховання. Де такий *Гете* підкреслював ще в *Urworten. Orphisch*, незмінність вродженої тілесно-душевної істоти людей і знову наново це переконання вирішно висловив саме *Шопенгавер*, де *Кант* навчав про перевагу вродженого над осягненим, вивченим, вихованим, там почали приймати дослідники *Канта* далекосяглу, деколи майже неогранічену виховність усіх людей. В великому і цілому тяглося це так — з вийнятком *Шопенгавера* — аж приблизно до *Ніцше*, якому наново спадщинне і вроджене видалося вирішною силою.

Цікаво це бачити, що шляхетно (аристократично) наставлені люди — як *Гете*, *Шопенгавер*, *Ніцше* — підкреслюють радше спадщинне, вроджену породність, що наставлені на маси (урбаністично-демократичні) люди підкреслюють радше осягнене, осягальне, виучуване, коротко: оточення. Та громадсько міродатне думання XIX. сто-

ліття було переважно масове, урбаністично-демократичне, бо селянсько-демократичне означає завжди стільки, що аристократичне — і тимто мусіло воно підкреслювати оточення і не доцінювати вроджене.

Знову ж цікаво бачити, як природознавство цього ХІХ. століття, яке ж частіше йшло за чисто масовими, просвітніми цілями, зударилось врешті з істинами і висловило припущення, що — добре подумані — мусіли означати протиудар проти цілого підкреслюючого оточення, скорого до виховання, одушевленого вишколюванням світа масовістичного ХІХ. століття, якщо послідовне до кінця думання про істини було б більше поширеною рисою людської вдачі. Та вже виразно висловив Гекель, якого несправедливо взяли демократи і соціялісти, що з навчання про походження і спадщинність дадуться вивести тільки аристократичні заключення. Та до суті кожного аристократичного думання належить підкреслення вродженого і низька оцінка всього осягального й осягненого. Тимто і Ніцше висмівав виображіння „аристократії духа” — це виображіння ХІХ. століття — й одночасно пізнав, що про „аристократію духа” радо говорять жидівські інтелектуалісти й інші люди, які думають, що мусять скривати щось з своєї спадщинної істоти; і зовсім послідовно підкреслив він: до духа „завжди належить щось, що ушляхетнює духа — це саме „кров”, як говорить Ніцше, це значить: спадщинна шляхетна породність, яка стоїть перед усім осягненим і голосить свою вартість понад усе осягальне.

Та це було переконання найліпших у творчих добах усіх народів індогерманської мови — пере-

конання, що його висловив Піндарос у третій Немеїській Оді:

„Вроджена суть надає найвищої вартости. Хто має тільки вивчене, цей — темний чоловік... і ніколи не йде певним кроком”.

Ясне, що таким переконанням не кривдиться вартости образування і духа. Ви не смієте поплутати такого піндарівського і ніцшеанського переконання з ворожістю до духа тих, що ненавидять духа й образування, бо бачать, що по своїм властивостям не мають вони жадного духа до досягнення якогонебудь образування.

Я сказав, що природописні досліді XIX. століття — часто ведені або поширювані з очевидними масовістичними, освітніми цілями — врешті довели до вислідів, з яких можна випроваджувати тільки аристократичні заключення для життя народів і одиниць. Цей зворот спричинило дарвіністичне думання (що підкреслює притаманності, підкреслює спадщинність) усуненням лямаркістичного думання (що підкреслює оточення). Перші, що витягнули з вислідів навчання про походження і добір (selection) вирішні заключення для життя народів були такі мужі, як англієць Гальтон, кузин Дарвіна, німець Отон Амон, француз граф Ляпуж і німець Альфред Плєц.

Це був Гальтон, що вже 1876 вказав на дослідний спосіб, що сьогодні довів до неабияких пізнань: на дослід близнят — дослід тілесних і душевних рис та життєвого шляху так званих одноплідних, це значить стільки, що спадщинно рівних близнят, щоб вияснити обопільний вплив засновку і ділання оточення. Та ж при цьому показалося, що аж до смішности або навіть до неса-

мовитости чинні подробиці зумовлюють засновки. Зрозуміло, завжди найбільше поучні випадки, де спадщинно рівні люди — отже такі одноплідні люди — виставлені десятками літ на зовсім різні оточення: наприклад, один серед нужденних умов у вогко-гарячій області, другий серед достатніх умов у сухо-гарячій області і т. д. Як обидва приблизно в тому самому часі підлягають тим самим хворобам, як обидвох приблизно в тому самому часі карають за приблизно той самий злочин і т. д. — це часто дає прямо несамовитий образ суті спадщинності, пробійної сили спадщинного засновку супроти оточення. Дві думки римлянина *Горація* завжди наново зможуть потвердити дослід над спадщинністю: Листи I, 10, 24: „Ти можеш намагатися вигнати вилами природу, але вона таки поверне”, і Листи I, 11, 27: „Овид неба, не його істину змінюють ті, що їдуть через море”.

Відворотний випадок показав по війні спадщинно нерівних людей серед того самого оточення: досліджували дітей в сиротинці, до якого прийняли круглих сиріт, ще як немовлят, по вбитих батьках і разом виховували довгі роки серед тих самих умов. Показалося, що майже завжди розвивала дитина такі риси, що виступали в її родичів і предків та часто в її верстві походження. Тут була відміна „пролетів” з первісного настрою — настрою родини, не станового походження — і відміна панівно успосібленої дитини також з первісного настрою — завжди з рисами, як їх представив дослід над походженням означених родин. Було приблизно те саме наверствування здібностей, як у станах, це значить пересічно знизу вгору побільшувана здібність і т. д.

Тут я не хочу наводити жадних дальших прикладів. Я звернуся до висновків з сьогодні незаперечного пізнання, що в житті людей, як усіх живин, спадщинність має вирішну силу супроти оточення — і саме до висновків для виховання.

2. Щоб тут осягнути ясний погляд, мусимо вийти з того, що виховання — біологічно бачине — це перебіг, що належить до ділянки пристосувань. Виховник хоче викликати в вихованця пристосування до оточення. Життя завжди означає: розхід спадщинного засновку з оточенням. Тимто я подав, щоб вияснювати бувальщину народу розходом кожноразових спадщинних притаманностей цього народу з його кожноразовим оточенням.

Якщо життя означає стільки, що розхід спадщинних притаманностей з оточенням, то виховання має за ціль, щоб цей розхід корисно оформити для означеної групи людей та осібняка. Виховання — це перебіг пристосування. Це висловив Ленц. Юст, грайфсвальдський зоолог і дослідник спадщинности, розглянув ближче цей перебіг пристосування з боку виховника і так висловився: виховання — „це пляновий принос — згл. відвертання побажаних, згл. шкідливих — ділань оточення”.

Виховання — це перебіг пристосування і, як таке, піддається діланням, що приналежать до ділянки паратипічного — не до ділянки генотипічного, ідіотипічного. Отже виховання ніколи не може змінити чогонебудь з стану засновків народу навіть при ще пильнішому намаганні. Воно діє в ділянці осягального, не спадщинного — при чому здатність осягу або неможність осягу знову ж уза-

лежнена природньо від спадщинних засновків, як здатність приносу виховних побудів виховника наново узалежене від його спадщинних засновків. Є „вроджене” виховне і „вроджені” виховники і є противенство цих вдач.

Виховання не може змінити в нічому стану засновків народу. Тимто шлях розродности, піднесення для народу не веде через виховання — воно може бути й важне для одиниці народу — тільки єдино через добір. Тривко можна піднести народ тільки численністю дітей спадщинно найліпших серед усіх його станів, малодітністю і бездітністю спадщинно меншеwartних серед усіх його станів. Виховання може звертатися завжди тільки до одиниць і їх піднесення в дусі спільноти, в якому має виховувати; воно не може звертатися до спадщинного поліпшення, до *породности* цього народу — або тільки посередньо — в той час, як виховує воно і до вгляду в умови спадщинного поліпшування.

Це огрядичення виховання до кожноразової людини зливається з тим, що нам, людям, не дане, щоб зробити його спадщинним: щонебудь осягнене, знаття, зручності. Математик може вправляти ще більше: зручність, яку він тим осягне, не передасть своїому потомству, тільки свій математичний хист, що лишається однаковий, хоч би він його й ніколи не розвивав. Якщо хоче він знайти між своїми дітьми математичний хист, так великий, або більший, ніж його власний, то мусить оженитися з жінкою в родині з великою математичною здібністю; чи ця вправлялася чи ні, поза рахунками в народній школі, знову ж це лишається

байдуже. Вирішний хист, не осягнув ступінь його вироблення.

Отже при всякому вихованні йде про вироблення хисту саме живих одиниць. Розумний і розсудний виховник мусить зректися дурійки поступу XIX. століття, неначе б поліпшуванням оточення, в тому ліпшим школенням, може піднести людський рід. Виховання може звертатися тільки до живого саме роду, до його одиниць. Йому залишається заборонене розродно діяти — вийнявши саме посередньо в той час, як збуджує воно в вихованців добрий погляд на біологічні умови всієї породности і її народнього значіння.

Та поглядом на зумовленість людини спадщинними засновками не висловлене ще огряднення переконань XIX. століття, але окрім дурійки поступу — через поліпшення оточення стає людство щораз ліпше і ліпше — треба огряднити і досить поширену *дурійку виховників*, загальну *дурійку школення* доби від початку XIX. століття, ту дурійку і той „безбожний оптимізм“, неначе б можна виховати майже кожну людину до якогонебудь зняття і зручності, якщо знайшлися б тільки властиві способи, навіть ще більше: і до якогонебудь побуту. Деколи я маю вражіння, що дев'ять десятих всієї літератури про виховання впливає з таких припущень майже неогрядненої виховности всіх людей і що ці дев'ять десятих хочуть спровадити наочні невдачі багатьох виховних старань тільки до того, що саме ще далі не відкрили влучних способів виховання і школення. Деколи я маю вражіння, неначе б від кінця XIX. століття за впливом здібностей європейських народів ішла армія скорих до школення з щораз

кращими сітями і ліпше вимудрованими способами, щоб врешті розпочати велику риболовлю за багатонадійними школярськими масами.

Мало хто з учителів думає над *границями* виховання; мало хто розважає, де має бути змістове школення, де беззмістове. Багато мучиться закидами, що це лежить в них самих і в їх способі навчання, якщо нічого доброго не вийде з вихованців. Та тут я мушу ще це висловити:

Справжній виховник завжди мусить мати в собі щось з виховної *дурійки*: більше довіря, навіть забагато довіря, стріляння понад ціль належить до кожної плодоносною чинности. До філософування приналежна, як знаєте від Плятона, *mania muson*, *дурійка муз*.

Як діятиме на виховників пізнання сили спадщинности? Викличе вона *знеохоту*? Цього вона зовсім не мусить. Де виступила б така *знеохота*, там можна б висунути учителеві слово Гете з „Максим і Рефлексій”, слово того самого Гете, що так ясно підкреслив силу спадщинности: „Не тільки спадщинним, але й осягальним є людина”.

Якщо з одної сторони ніякий дослідник спадщинности не буде очікувати, щоб щось переходило в спадщині з цього осягненого і щоб у такий спосіб вийшов „поступ” для людства, то з другої сторони ніяка розумна людина не заперечить, що вартість людини, як одиниці, для її світа впливає з спадщинного й осягненого. Досвідна істина спадщинности не зменшить цього пізнання в її значінні для виховника, що *здатність* до осягнення і *рід та спосіб* осягнення знову ж зумовлені спадщинними засновками. Іншими словами, якщо наука про спадщинність і *евгеніка* бачать людину

переважно, як носія спадщинності, і стараються оцінити її вартість, як правдоподібного носія спадщинно-формного (ідіотипічне, генотипічне), виховник старатиметься бачити людину переважно, як одиницю й оцінювати вартість цієї одиниці для її сучасного світа.

Погляд еугеніка звертається головню на спадщинно - формне (ідіотипічне, генотипічне), виховника ж головню на представно-формне (фенотипічне).

Та розумна наука про виховання не пересліпить спадщинних засновків, тільки радше старатиметься, щоб створити собі образ зо стану незмінних рис виховуваної людини, в яких відзеркалюється вроджене: щойно тоді вона зможе виховувати з розвагою і доцільністю.

Отже стоїть питання: де виховання має розпочинатися влучно і з надією на постійний вислід, якщо спадщинність в усьому житті має вирішну силу? Скільки можна досягнути супроти незмінних рис вихованця?

Щоб відповісти на такі питання, мусітиме учитель представити собі, які риси в вихованця більше незмінно виступають з його спадщинної істоти, які ж можна вияснити змінними впливами оточення і тимто можна їх змінити або навіть усунути іншими впливами. В оповіданні „Злочинець з утраченої честі” говорив Шілер про вияснення „незмінної істоти” людини „змінними зовнішніми умовинам”. Це добрий спосіб розгляду.

Таке вирішення було б умовно просте, де йде про питання здібности до якогонебудь виучуваного звання або про чинність, як тільки виступають виразно понадпересічні або виразно під-

пересічні здібності — я говорю про здібності, не про відомості. Найчастіше в обох випадках виявляється так виразно спадщинний хист, що для учителя не багато лишається до роботи.

Та супроти таких випадків полишається багато *пересічно* наділених вихованців, щодо яких не так легке вирішення, скільки в їх здібностях і чинах займає спадщинний хист, скільки оточення; навіть для того не легке, що основно пізнав вирішність у засновках.

Саме тут треба прикласти *штуку виховання*, яку може витворити настільки краще „вроджений” виховник, наскільки він саме пізнав грізнісі всякого виховання і всякої виховності супроти незмінних, в спадщинному хисті вкорінених рис.

Наприклад, учитель старатиметься пізнати, що треба приписати при меншому чинові *хистові*, що *оточенні*. Якщо він по заввагах дослідника спадщинності зрікається *дурійки виховників*, що можна зробити майже все з майже всього, виховати майже все до майже всього, то домагатиметься його *честь* виховника, щоб він собі представив, серед яких *грізниць* можна поліпшити вихованця в його чинах або і в діланні його спадщинної істоти.

Може виховання поліпшити людство, групу людей, народ? Ні, народ, як спільнота предків і потомків може поліпшитися тільки численністю дітей своїх ліпшеродних і малодітністю своїх гіршеродних.

Може виховання поліпшити людину? Воно нічого не може змінити на незмінному стані її істоти. „Таким ти мусиш бути, від себе не втечеш!” — Але розумне і зручне виховання в озна-

чених гряницях може викликати з незмінного істотного стану людини одиничні побажані прикмети проти певних відштовхнених прикмет тієї самої людини. Розумний і зручний виховник не зможе ж змінити спадщинної істоти людини — хіба що змінність, змога себе змінити або примус себе змінити, лежить саме в спадщинній істоті цієї людини; та це більше видуманий крайній випадок, яким ми не хочемо займатися. Отже в загальному, виховник бачитиме себе перед істотними рисами, що хоч ще й розвиваються на звичайний лад фаз віку аж до зрілості, але що самі з цим розвоєвим законом незмінні. Цю спадщинну істоту й її спадщинно заложені розвоєві фази він не зможе змінити, але напевно в означених гряницях ділання цих істотних рис на оточення вихованця — в означених і знову ж саме спадщинністю даних гряницях.

Виховник може старатися побудити в вихованця означені істотні риси, інші означені відсунути. Якщо він зручний виховник, то це відсунення намагатиметься він осягнути в той час, як викличе інші побажані істотні риси того самого вихованця проти відсуваних. Таке відсування можливе в означених гряницях, що їх знайти — належить до штуки зручного виховання. Таке відсування не сміє стати усуванням, що його часто описують психоаналітики. Це ж болючо довідатися тому, якому йде про поліпшування людей, що часто людина, яка в собі самій висуває „добрі” прикмети проти „злих” — звідкіль це „добре” і це „зле” треба означувати, нехай лишиться на боці при цьому нарисі — що найчастіше така людина стає „неприродна”, якщо навіть усунена при-

кмета не розкладає нутра цієї людини, неначе боляк, що не може проломитися на поверхню тіла.

Розвивати почуття, щоб знати, яким рисам в вихованця пособляти й які затамовувати та в яких означених гряницях це можливе і дозволене, це вважаю за одно з найкращих завдань всього виховання.

Злим вихованням або злобою можна людину скривити, *перевчити*, попсувати — також знову в означених гряницях; зовсім не в такій мірі, як це думають деякі батьки або виховники; це часто непотрібно дошкулює їх сумлінню. (Родичі повинні почувати докори в таких випадках, де дитина псується в своїй совісті радше внаслідок злого подружнього вибору, злого вибору батька, чи матері).

Отже в означених гряницях може бути людина поліпшена або попсована вихованням; я сказав би, хоч виховання не може змінити людини в її основній істоті, однак у чинності цієї основної істоти на її оточення можна зробити її трохи ліпшою — це значить тут більше придатною — або трохи гіршою — це значить тут більше непридатною — ніж вона була перед діланням виховних впливів.

Зручний виховник знайде в кожній людині таке поле і зможе його оцінити. Це можна собі образowo представити так, що більший круг лежить довколо меншого. Найперше представляємо собі їх концентрично: поперечник внутрішнього круга приблизно мається до поперечника зовнішнього так, як 3 до 4. Зовнішній круг подає приблизно поле, серед якого виховання в діланні істотних рис людини — їх розмір подає саме

внутрішній круг — можна пересунути дещо в одну або в другу сторону. Я кажу: в одну або в другу сторону, бо напевно: це знову узалежнене від спадщинного засновка. В якінебудь сторони не можна пересунути істотних рис людини.

Цей образ був би правдивий, якщо ми прийемо за *Папенов*, що до представного образу людини, до її чинів і її поведінки, вносять спадщинні засновки приблизно 75—80%, впливи оточення приблизно 20—25%. Сьогодні досліді над близнятами правдоподібно вже не подали б так великого поля для впливів оточення.

Або можемо висловити ці відносини й іншим образом: виховник знаходить означену основну рису в людини — її пізнати саме одно з найкращих його завдань. В означених гряницях може він надати *напрям* діланню цієї основної риси в той час, як істотній цілості дозволяє розвиватися або діяти дещо більше в цю або дещо більше в ту сторону, висуваючи або гамуючи одиничні істотні риси. Можливості цього *напрямого* надавання можна представити опісля паралельограмом сил, якого сторона спадщинного засновка мусить бути приблизно чотири рази більша, ніж сторона впливів оточення.

Це поле, ця можливість *напрямого* надавання серед так означених гряниць різно велика, залежно від людини: в одній людини по її спадщинному засновкові, до якого належить саме і більша або менша *склонність* на виховні впливи, поле може бути більше, в другій менше. По своїй спадщинній притаманности одна людина *лекша* до ведення, ніж друга. Та й один виховник по своїй

спадщинній притаманности більше зручний до ведення, ніж другий.

В цьому влучне порівняння чинности виховника з чинністю *огородника* (яке вибрав Льоце, *Спадщинність і школа* 1927). Істотність рослини незмінно заложена вже в насінні. Зручністю або незручністю огородник може посилювати або спинювати розвій цього засновка. Щоб з насіння тульпана вдалося виплекати троянду, цього не забагнеться жадному огородникові.

Разом із цим, як загальне зясування: штука виховання полягає на тому, щоб

оцінити, скільки до представного образу вихованця внесли спадщинні засновки, скільки оточення;

оцінити, як далеко діланню засновків можна які прикмети можна або дозволено підкреслити супроти других;

оцінити, як далеко діланню засновків можна або вільно старатися надати означений напрям без небезпеки сфальшування вихованця. Та ж виховання не має викликати якоїнебудь облуди й обману.

3. Приблизно такою стає штука виховання з становища науки про спадщинність *супроти* *одиночного вихованця*. До цих усіх розважань доходить виховання *супроти* *народу й держави*, бо ж виховання це не тільки й не переважно пілкування. Це дало б значне поширення наших розважань, до яких сьогодні я не хотів би забиратися. Тимто про це тільки кілька невивисланих завваг:

Народній зразок визначає, які прикмети треба *висувати* в учнів, які ж у не небезпечному ступні гамувати. Народній зразок мусить бути створе-

ний так, щоб посильно діяв у житті, це значить причинявся до помноження вищевартних засновків у народі, де дотепер образування доводило прямо до вимертя здатних до образування родин. Є життєворожі образування і життєворожі зразки: багато діє життєворожо в середньвічному і навіть ще в сьгоднішньому христіянстві. Є життєпосильні образування і життєпосильні зразки: приклади на це можна знайти в бувальщині переважного числа народів індогерманської мови, передусім у персів, геленів, римлян і герман.

При такім розумуванні над суттю і діланням зразковости пізнається, як повновартна для народу певна *одностайність* спадщинно душевних сил, расово-душевних успосіблень — певна *одностайність* поля. За велика різнородність успосіблень не дозволяє на загальне признание того самого народнього зразка.

Конечність признання народнього зразка відкидає „індивідуалістичні” виховні способи, що їх уживали від другої половини XIX. століття; радше треба шукати вирівняння між виховним наставленням на народній зразок і виховним посиленням осібняка до власного найміцнішого розгорнення. Знайти таке вирівняння — супроти кожного одиничного вихованця — знову ж належить до штуки виховання.

Індивідуалістичне поступування з учнями зовсім не спричинює кращого пристосування учнів до їх оточення, якщо воно стало самоціллю. Таке краще пристосування створюється щойно там, де опіка виховника над окремими властивостями учнів повчає про *загальність* над усяким особливим: про загальне народне добро. Щойно цим зможе

оказатися придатним виховання як справжній приклад пристосування.

Тільки стільки до питання виховання супроти народу й держави.

4. Ще замітка про питання вишколу до самого виховного звання: я припускаю, що зайва сварка над стосованими виховними способами, якщо закони спадщинності поширяться серед стану виховників і тоді пізнають вони грязиці всякого виховання. Якщо поширяться такий погляд, то правдоподібно зникне віра в вартість збільшеного наукового, передусім психологічного формування для майбутніх учителів, передусім для майбутніх народних учителів, бо до виховання треба бути більше „вродженим”, нім вивченим. З „педагогічними академіями” не побільшується число „вроджених” виховників. Я хотів би зважитися на думку, що академічне формування жадному званню не може стати більше небезпечним ніж званню виховника. Через нашу „оправдану істину” вже маємо ми в багатьох званнях надмір людей, що вивчені далеко понад свій розум; в жадному стані надмір таких людей не буде більше небезпечний, ніж для виховного стану. Саме тут має значіння, щоб знайти засоби і шляхи, що між кандидатами уможливили б винайти „вроджених” виховників, це значить таких, що по своїм спадщинним засновкам знали б застосувати здобуті відомості до влучного вишколу.

Ми могли б закінчити питанням, які заключення треба витягнути з цього всього для шкільництва аж до університетів. Але про це найвище міг би я ще зазначити, що з спадщинної нерівності учнів мусить впливати нерівне поступування, що на

всіх вступних треба відділити здібних і обичайно повновартних від нездібних і обичайно безвартних, щоб тягар цих нездібних і обичайно безвартних не спинював поступу спадщинно ліпших, бо ж саме цих спадщинно ліпших треба по змозі попірати й до вчаснішого заложення родини. І тут з навчання про спадщинність і добір можна витягати тільки аристократичні заключення. Школа мусить співділати при засновуванні німецької верстви *провідників*, верстви вибраних родин, з яких щораз наново можна буде очікувати розродности найвище здібних.

„Образування” збентежить багатьох людей в їх інстинктах, вони не зможуть прийняти образування, не стаючи нестерпними і відразливими. Особливо таких треба далеко держати від високих шкіл. Число тих, що їх можна допустити до образування, не зміцнюючи цим образуванням розквіту їх сумнівних властивостей, є далеко менше, ніж це прочуває дехто, одушевлений образуванням.

Це було б завдання школи, щоб до так званого вищого образування допустити тільки тих, яких розум і яких серце по спадщинній породности доросли до такого вищого образування. З особливою вдячністю наведе тут евгеніка все те, що *Гартнаке* писав про виховання. Нові погляди про спадщинність і добір у його книгах стали справді корисні для нашого цілого шкільництва.

5. Шляхетного розуміння суті і значіння науки й образування треба передусім нам, німцям. Якщо так зможе стати ушляхетнене не тільки шкільництво, але взагалі наше розуміння життя, щоб спад-

щиннороджене пізнали в його високому значінні, знову ж осягнене в його огрядненому, тоді розсудні в німецькому народі позбудяться не тільки перейнятої з XIX. століття дурійки образування, але ще й деяких інших дурійок. Це ж вчорашній дух лібералізму, що думає піднести народи *поширенням образування*. Ще не зробило образування ні одної людини розумнішою, і ні одної більше вдоволеною і жадна доба в Геляді не дала більше „образування” і поширення цього образування, ніж доба розкладних софістів.

Для всіх станів і звань німців має значіння те, що ми мусимо відділитися від урбаністично- демократичного „виховного ідеалу” , який захвалює осягнену кількість образування та всюди помножує шкільні установи, не питаючи, що на основі своїх спадщинних властивостей робитимуть вишколені й часто перешколені з осягненими відомостями. Супроти цього всього з оцінки *вродженого* виходить шляхетне розуміння образування. Цицерон у *Pro Plaucio*“ (25) такими словами передав шляхетне розуміння образування, для якого вимога доброго розуму й певного тонкого почуття вихованця і пізнішого кандидата на уряд завжди було тихою передумовою: *Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguaevolubilitas, non ars, non scientia* і саме це розуміння — що нічого спільного не має з відкиненням духа й образування бездушними й нездарамі — лежить в основі і найліпших духових і державницьких чинів, що їм бритійська світова імпреза завдячує ті сили, які ще сьогодні її потужують.

В нашому народі вже від двох останніх поколінь занадто численна порода *graeculus*, об-

разованого бесідника й образованого подорожника, порода ж того, що переконливо і *виховно* діє силою і багатством своєї нагої суті, стала занадто вже рідка. Цю переконливу породу пересів і добір мусітиме побільшити серед нас з покоління в покоління. Тоді в достатній кількості дістане наша держава ті „голови”, що їх за Адольфом Гітлером (Моя боротьба, 1931, стор. 420-21 і 496) треба назвати „добродіями людського роду” і покликаними провідниками великих мас народу. Народній зразок тих освічених людей, яких уже *чиста породність* переконує, діятиме більше виховно на народ, ніж запал школення і виховна дурійка задивленого в оточення XIX. століття.

Найкраще свідоцтво для виховання й образування — це унаочнення вартостей образування цього народу в багатьох зразкових родах.

Humanitas

Слова „гуманність” і „гуманізм” не мають доброї слави для багатьох людей, що народньо думають. Недовіря до вартостей, означених цими словами, дасться відкрити з приходом народнього світогляду при кінці ХІХ. століття і щойно недавно знову стараються, щоб собі протиставити, як ворожі, світ уявлень „гуманізму” і націонал-соціалізму. З відкиненням гуманізму найчастіше звязане відкинення так званого класичного образування, це значить відкинення тих шкільних і високошкільних звань, що займаються бувальщиною, мовою й обичайністю геленів і римлян. Що таке відкинення з становища німецького народнього думання було б не тільки недорічне, але прямо шкідливе, виходить і з відомого місця в „Моїй Боротьбі” Адольфа Гітлера, який підкреслює спільність геленів, італіків (римлян) і герман — спільність, що вияснюється нордійсько-расовим корінем цих народностей в новокам'яній добі середньої Європи. Хто послугується в народній спосіб мовним та історичним образуванням до поглиблення свого знання про власну народність, цьому сьогодні повинно бути ясне, що ми, німці, не можемо дійти єдино через германство до повної наглядності вартостей нашого германсько-індогерманського минулого, які підвищують наше життя і нашу обичайність, але що до цього може

вистарчити тільки поклонний розгляд всього індогерманства, передусім побіч розгляду германства розгляд перськості, римськості і геленства. Вчасне геленство і вчасна римськість та серед пізнішого геленства і римськості одиничні роди або одиниці щораз наново подають вихованні молоді одушевлений погляд на величину нордійсько-індогерманського єства, якого не можна досягнути єдино при розгляді германства. Доісторичний дослід, що мусить нам розяснити германство з доби „Germania“ Тацита, ніколи не зможе — особливо молоді, в її ж найздатнішим до одушевлення віку нордійсько-індогерманське єство має стати *найвищою народньою вартістю* — передати наглядності, що дозволяє виступити зразковому житті людей в означених постатях до виховного ділання. Від постатей Гомера до постатей Плутарха в „Ляконських Максимах“ і від постатей селянських аристократів зперед побіди під Картагіною аж ще до самітніх аристократичних постатей цісарської доби дадуться вивести з геленської і римської бувальщини людські риси в виховній наглядності; вони можуть нам заступити германське життя в тих добах, в яких германство відкривають тільки доісторичними нахідками. Можна безпосередньо розглядати в більшості життєвих випадків вчасне геленство і вчасну римськість, як відповідників германства, а передусім у тому, що служило, як зразкова людська суть — тільки що германство було виставлене на твердшу боротьбу з оточенням своєї країни, яка гамувала багато сил; ці в оточенні лагіднішого підсоння визволилися серед геленів і римлян у широкому розгорненні індогерманського єства. Пізне геленство і пізна рим-

ськість знову ж наглядно подають науку про расознавство й евгеніку, як її ліпше не могли б бажати представники цих звань до пересторожного виховання нашого народу — і як вони повинні собі її бажати, бо „чисте природниче” поучування про спадщинність і добір ніколи не зможе заступити розгляду історичного життя народу, що підноситься і паде по законам спадщинності.

В одному незаступні гелени і римляни, як приклади до науки про спадщинність і добір: всім індогерманам даний з нордійсько-расової суті напрям до доборового зразку міцної, шляхетної і гарної людини, аристократичне прямування, щоб наглядно поставити перед очі народні вартості в зразкових поколіннях, що надали особливого блиску добам творчої римськості і передусім геленства. Відблиск індогерманства, прямо плеканого до народньої великості й одиначної людської великодушності (*magalopsychia, magnanimitas*) ще так промінює з життеписів Плютарха, як у геленів, так у римлян, що їх і знову треба подати німецькій молоді, як це ще за самозрозуміле вважав такий Фридрих Великий і Фридрих Шілер. Велика Людськість, що завжди наново в Геляді і Римі підносилася з визнатних родів ще вище, ніж у її міцних предків, є одночасно завжди людськістю, яка має стати зразковою і лишитися для нордійсько-індогерманської суті. І до цієї Великої Людськості з пня добірних родів звернена така вартість, як *Humanitas*, що тимто завжди належатиме до найвищих вартостей саме в народньому розумінні життя.

Що в Німеччині народньо настроєні люди відкидали і відкидають, як „гуманність”, те ледве чи

має що спільне з гелено-римською вартістю *Humanitas*, і що народньо настроєні люди в Німеччині відсувають, як „гуманізм”, те може бути тільки помиленим подивом *пізно-геленської* і геленістично-пізноримської й урбаністично зрозумілої виховної мішанини, але не одушевленням нордійським і первісно-індогерманським у геленстві і римськості. Повна сил і великого серця людина індогермансько-нордійської породи, віддзеркалена в римськості з часу пунійських війн: ця постать первісно підходить до слова *Humanitas*. Мисль про *Humanitas*, вдирається з геленським образуванням до Риму аристократичної республіки, переше скупого в образування. Наплив чужонародніх мислей завжди означає небезпеку. В цьому випадкові небезпеку злагіднювало з одного боку родове споріднення римського і геленського народу, бо ж вони обидва походили з переважно нордійського індогерманства новокамяної доби середньої Європи; з другої сторони небезпеку скріплювало те, що римськість з часу пунійських війн саме розгорнула повно свої нордійсько-індогерманські й аристократично-селянські чесноти в провідних родах, в *nobilitas*, в той час, як гелекство переважно втрачало вже тоді нордійські риси, хоч і найліпше з його духового передання ще далі мало знак нордійського духа в геленській породі; його тепер була готова прийняти верховна верства римлян. Небезпеці розкладу власного рідного духа внаслідок перейняття геленського духового скарбу, ще більше внаслідок перейняття обслон геленства, що втрачало нордійські риси, радше підлягли в Римі нижчі верстви, потомки з індогерманізованих частин населення, ніж вищі

верстви; в їх найліпших родах задержалося ще багато расової спадщини італьських здобувців бронзової доби. З тієї причини ясно, що багато грецьких чужих слів вдиралося до латинської мови почерез жих слів вдиралися до латинської мови почерез плебс, не почерез nobilitas, хоч ці плеканням грецького перейшли тоді на двомовність. Вища верства, краще вихована в грецькому, задержала свою рідну мову чистішою, ніж нижча верства. Сенат плекав чисту латинську мову; скоробагатьки вплітали радо грецькі слова, щоб чванитися „образуванням”. „Le vocabulaire grec était à Rome une élégance de mauvais goût“, говорить Мее в своїому *Esquisse d'une Histoire de la Langue latine*. (1928 стор. 18)

Словник поважного життя був латинський, словник утіх почав наповнятися чужими словами. Раби і дрібноміщани — отже чужинці і потомки з індогерманізованої нижчої верстви — уживають в комедіях грецьких чужих слів і радо клянуть по грецьки. Сприймання чужинного образування завжди хосенне тільки декільком здоровим людям і викликуватиме в великій товпі тільки розклад. В часах Ціцерона образованість стала так загрозлива для римськості — проти неї вже Катон звертав свій гнів — що Ціцерон писав: „наші люди уподібнюються до сирійських рабів. Що краще хто говорить по грецьки, то досконаліший він” (*de oratore*, II, 66, 265.). Правдивий геленський дух був уже в часі, як до нього римляни звернулися, напів захований, напів відсунений розкладною формою, геленістичним міським виховним орудуванням. Замість правдивого геленського духа велика маса в Римі перейняла ге-

ленізм в світовім місті Римі по упадку великих провідних родів і їх аристократичної республіки, по здвигненні щораз більше відшляхетнуваної цісарської імперії, і він став врешті цивілізаційною балачкою літератів найрізноморднішого походження. Та де геленський дух прийняли мужі, що походили з великих родів нордійської раси, там він викликував не розклад, але зміцнення римського духа. Такого зміцнення і збагачення ніколи геленський дух не міг би був внести, якщо він не був би найліпшим римлянам расово посвоєним індогерманським духом. Шляхетні потомки великих римських родів сприймали геленського духа, неначе доповнення недогляненого і занедбаного вишколу народнього духа. Тверезі скупощі вчасноримського ества видаються в деяких рисах певним звуженням індогерманського багатого ества, звуженням до частини аристократично-селянських вартостей повного індогерманства. Деякі римляни мусіли це відчувати в добу пунських війн. В спадщинній римськості було це ще більше заложене, ніж досі розгорнене, і ці можливості усвідомилися в римськім естві, коли знатні римляни слухали заклику до великості душі, що дзвенів з усього правдивого геленства. З геленського духа дасться досягнути збагачене поглиблення римських народніх чеснот: мужі, як обидва Сципіони й обидва Лелії, так мусіли це почувати. Ці мужі з римської провідної верстви подивляля геленського духа й лишилися правдивими римлянами. В них представляється Humanitas

Вони схоплюють Humanitas, як вартість, що може приймати в себе старі римські вартості: Fides, Virtus, Pietas, що мала б внести до зразку

широї людини (*vir ingenuus*), достовірної людини (*vir probus*), правого господаря (*vir frugi*), поширення великодушної людини, *magnanimus*. Я старався багато разів представити, як цей образ великодушної, високодумної людини (*megalópsychos*) людини з *hōchgemüete*—як це називало німецьке середньовіччя—походить з глибини індогерманського духа. В гелено-римській вартості *Humanitas* знову прямує індогерманський дух за народнім зразком міцної, шляхетної і гарної людини. Як один із перших у Римі заступає цю народню *Humanitas* Сципіон Африканський. Звичаєву римськість, як її заховану прагнув бачити Катон Старший, почувають в добі Сципіонів і Леліїв, як за тверезу й за тісну. *Humanitas* мала спричинити „очоловічення” переданих вартостей римськості, одночасно поглиблення і покращання. Так охопила *Humanitas* і прихильність, що мала, як „людяність”, проникнути римську строгість, далі охопила змисл краси, любов до образування і товариську ввічливість одного до одного. Для цієї нової оцінки *humanus*—шляхетно-родна людина, але й одночасно людина, що мала образування духа, і *inhumanus* врешті стільки міг значити, що *barbarus*, „необразований”. Серед такого бігу думок, що стали небезпечні для пізнього геленства, бо були схильні піднести осягальне й осягнене образування понад спадщинне походження, лежали напевно скриті небезпеки і для Риму; всежтаки хибно, як це сьогодні частіше діється, вважати думки гуманності вже самі в собі, як за розкладні расу й хов. Думка гуманності, як її зрозуміло або не зрозуміло XIX. століття, діяла розкладно, але не в здоровому геленстві і римськості; щойно злу-

ка з стоїчними поглядами надала думкам *Humanitas* ворожий житті зворот.

Ця ворожість до життя вийшла з відкиненням подружжя і родини, що було притаманне багатьом стоїкам. Стоїки Геляди й Риму прямували за поважними обичайними цілями, але за обичайними цілями одиничних людей. В думанні *Stoa* ще раз підноситься нордійський дух, але нордійський дух у викладі з віднордизованим і звироднілим оточенням. Тут і там стоїки бачили серед деяких народів геленоримського світу одиничних великодушних людей, самітників ув огидному бутті розкладних народів. В такому упадку хотіли вони обов'язково прямо вдержатися задля власної самоповаги. З історичного оточення цих останніх шляхетних гелено-римського світа легко зрозуміється, чому ці люди не могли мати народньої лучности й родинного зрозуміння та чому вони врешті навчали — і цим розкладаючи в освітньому світі останки почуття народньої спільноти — що *kosmopolites* є ціллю людського й державницького розвою: понад всі народи гелено-римського світу могли вони ще тільки бачити тут і там одиничних високодумних. Народ і родина видалися їм вязаннями, що могли їх у безвартності задусити. Любов батьківщини впливала ще цим людям з обов'язку якось так, як міг почувати любов батьківщини Тацит, як римлянин, і Гобіно, як француз. Коли думка про *Humantitas* злучилася в пізному Римі з стоїцькими оцінками, тоді витворилася постать поважного і внаслідок своєї поваги безженного ученого; його зразок у середньовіччі і новій добі напевно причинився до вигаснення багатьох повновартних родин.

Та такий зворот мислі гуманности до ворожо-

сти супроти життя не лежить у суті цієї мислі і відзначував цю мисль щойно тоді, коли і в Римі поступило так далеко звиродніння і віднордизування, що саме найліпші в народі зрікалися всіх людських надій в свого рода самотній гордості. Первісно і по своїй суті гелено-римська мисль була ціллю сильного зобов'язання: виконати *завдання* людського буття, саме те завдання, щоб собі самому наглядно представити шляхетність людського роду. Humanitas була вартістю до виконання, вказувала завдання, ставила зразок так, як завжди і всюди бачили індогермани перед собою здвигнений зразок *шляхетного* з їх власного спадщинного ества.

Так гелено-римська Humanitas є подумана зовсім аристократично: вона жадає побіди людини над низькотяглим у ній самій, над відклонами змислів, що шукають щастя; вона жадає остой супроти загальної думки, „рику великої товпи (Ціцерон, (de re publica, IV, 9) і відкинення кожного духа торговців. Як зовнішні ознаки humanus цінили: ввічливість (comitas), вимірно-достойний виступ (urbanitas), певну здержливу соромязність (pudor et verecundia), до цього зобов'язну й повну духа породність. Шляхетному зовнішньому має відповідати шляхетне внутрішнє.

Ця римська мисль гуманности з таким тілесно-душевеним зразком досконалої людини була б напевно могла впливати виховно не тільки на одиницю, але й доборово-ховно — цим зумовлений подружній вибір— щонайменше на провідні й прямувальні роди, якщо від часу по пунійських війнах, а передусім від кінця аристократичної республіки і початку цісарства, не стали б саме носії

мислі гуманности малодітними, врешті ж без родини внаслідок бігу стоїцьких думок, що осамотнювали. Мисль гуманности могла бути добороховна і тому, що ті тілесні риси, які проти волі насувалися римлянинові, якщо він представляв собі зразкову людину, всежтаки ще далі більше або менше виразно були рисами наверстовуваної нордійської раси, раси італських здобувників середне-європейського походження, що завжди наново давалася пізнати в найліпших і найсильніших провідних родах. Що з означеними тілесними рисами були густо звязані означені душевні, таксамо означені душевні з означеними тілесними, і що на це звертали увагу, може вказати і думка Ціцерона: „кожному душевному порухові відповідає в певній мірі з природи означений вияв обличчя.

Римська мисль гуманности належить до того самого індогерманського уявлення шляхетного, з якого в Геляді повстала вартість *kalok'agathia* з далеко тіснішим відношенням до мислі про спадщинність і добір, до мислі *eugéneia*. Що римська *Humanitas* не могла навязати до староіталських звичаїв і законів про плекання раси і здоровля, вияснюється з того, що саме в час проникнення гелено-римської *Humanitas* римляни почали відвертатися від вчасно-римського *спільнотного* думання і нові вартості розуміли радше ще, як вартості *одиночного* життя. Так не могла стати *Humanitas* аристократично-доборовою думкою народньої розродности; з цієї вартости могла вона так легко вийти в добу, що підкреслювала *спільноту*. Сьогодні треба, щоб *Humanitas* наново зрозуміти з цілоти спадщинних індогерманських оцінок, що

що первісніше їх розуміти, то більше виразні стають як оцінки життяпосильного думання. Що зробила з мислі гуманности віднордизована і звиродніла римськість пізнішого цісарства і що ХІХ. століття, це — викривлення індогерманського способу думання й побуту, які з справжньою Humanitas ні чого не мають спільного.

Сфальшування мислі гуманности, проти якого виступають сьогодні в Німеччині деякі народньо настроєні люди, покотилося вже вперед ув останній римськості: завандровані орієнтالي, особливо жиди, що хотіли представлятися греками з виховання і римлянами з виховання, постаралися замінити — щоб вимудрувати старе геленське і римське відкинення варварства — мисль гуманности в навчання рівности, по якому нема спадщинної расової нерівности і має бути тільки „людина”. З навчанням такої „людськості” мусів впасти кожний тілесно-душевний зразок шляхетної, міцної і гарної людини. Ця мисль „людськості” без зразку народньої породи старалася ще покликуватися на давніше геленське й римське думання, особливо на думання стоїків; але її визнавці і визискувачі ще тільки могли мати спільну мову з великими геленами і римлянами, не породність.

До цього орієнтального сфальшування гелено-римської мислі гуманности навязалася міськodemократична мисль гуманности ХІХ. століття. Та і ця мисль гуманности ХІХ. століття наперед мусіла розложити рідні і родові уявлення людського буття, як зобовязання на зразок шляхетного в вицеканенні означеної народности. Кант розумів ще людське буття, як завдання: „Я навчаю, чим треба бути, щоб бути людиною”, — так говориться на

одній, залишеній по ній картці. В *Шілера* виби-
вається ще аристократична думка добору: „Міліо-
ни займаються тим, щоб ґатунок задержавсь; та
тільки горстка людей далі розводить людство”.
Велити нашого „клясичного” часу ще не розуміли
„людства”, як суми всіх даних людей, тільки зо-
всім в значінні гелено-римської гуманности, як
завдання, щоб „в індивідуальності осягнути ідеал”,
як висловився *Вільгельм фон Гумбольдт*, один з
творців нового гуманізму.

Щойно пролетарський соціалізм приніс „ре-
альний гуманізм”, як це назвав *Маркс*. Він „нату-
ралізує поняття людськості і пролетаризує її вар-
тості”, говорить *Зомбарт* в своєму творі „Проле-
тарський соціалізм” (Т. I. стр. 242, 1924). Тепер
означає „людство ще тільки поняття ґатунку, не
ідеал”. Пролетарський соціалізм поборював в ХІХ.
столітті цінність всіх понад одиницю вивижених
вартостей не тільки для своїх політичних приклон-
ників, але для багатьох людей в усіх станах за-
хідніх народів і натомісць дозволяв цінити ще
тільки стагну вартість загальної, рівної банально-
сти. Образ людини, який признавав пролетарсь-
кий соціалізм, був одночасно виведений з серед-
ньої арифметичної рис усіх у той час живих оди-
ниць. Такі представлення звязалися з ущасливлю-
вальним навчанням англійських евдаїмоністів:
ціллю людства є щастя по змозі найбільшого числа
одиниць. З цього всього впливала „загальна лю-
бов людей”, якій тепер надали назву „гуманність”.

Тут не треба було нічого виповняти, ні розу-
міти зразка зміцнення, ні признавати провідного
уявлення до подружнього вибору, бо міцно і роз-
родно буде діяти тільки та жінка, що з становища

народнього зразка відрізняє повновартне і менше-вартне, отже що оказується аристократичною оцінкою, як це була Humanitas.

Кожного разу, як німецький дух розпочинав застановлятися над собою і питав за цінностями, що були йому більше вроджені, що були йому родово ближчі, ніж приписані цінності середньовічних визнань, повставав у Німеччині гуманізм, що зараз творив аристократичні зразки. Так діялося в часі гуманістів, що — досить притаманне — старалися завернути вже і до германства, і так діялося в часі Вінкельмана, Гете і Гельдерліна. Та обидва рази властиво ще не можна було схопити германства, тимто рідного шукали тільки в лекшім до схоплення геленстві і римськості. Навіть Фридрих Великий слідкував за посередництвом „клясичної” французькості за індогерманською римськістю, як за спорідненим йому світом, в той час, як Гете відкидав з непомильною певністю все те, що часто так настирливо приносило йому німецьке середньовіччя і що більше відповідало визнаневих навчанням, ніж чинностям германського ества. Якщо ці мужі шукали за спорідненим: вони ніде не могли знайти цього чистішим, ніж у геленстві і римськості. Густав Некель писав раз, що в німецькій пісенності перший раз наново виступає нордійське ество в жіночій постаті з „Іфігенією” Гете, не в Гретхен і Кетхен. Та така постать, як Іфігенія, означає дальший приклад на індогерманські вартості: megalopsychia, humanitas, höhchgemüete, кажучи по ісляндськи: stormenzka, породність великих людей.

Коли ж врешті від часу романтики історичні і мовні досліді, опісля і доісторичні досліді пере-

дали нам своєрідну і зразкову суть в вичеканенні нам найближчого германства, то не означає це для німецької молоді окружної науки, звороту від вартостей, які передають геленство й римськість, тільки щораз наново скріплення певности, що велике явище індогерманства в вичеканенні кожного з його народів збуджуватиме одушевлення зразковістю. По, як і перед цим не можемо ми обійтися при всій любові до германства без великості геленів і римлян, бо цим обом народам, як і персам, було дане чисто розгорнути їх рідну суть аж до часів, в яких через писемні свідоцтва дотикально виступає цілий ряд міцних людей. З пізньої доби і напевно ненастроений по вчасно-римськи поет *Проперцій* всежтаки ще так представляє образ справжньої римської жінки аристократичної породи в своїй вірші „Тінь Корнелії та Павлі” (Елегії IV, 11). Корнелія висловлюється там, що не зовнішня загрозна заборона повела її шляхом шляхетної римлянки, тільки єдино їй рідна, чисто розгорнена суть: „Мені дала природа закони з моєї крові. *Mi natura dedit leges a sanguine ductas.*) Це слово могло б стояти написане над великим геленством і римськістю — і звідсіль його значіння для нас, як потомків германських посвоячених цих геленів і римлян. Германам не було дане таке чисте розгорнення: як тільки вони з сумерку доісторичних свідоцтв стали виразніші до пізнання в одиничних постатях серед вчасного середньовіччя, мусіло скритися або датися переоцінити супроти визнаневих навчань про покору і заперечення світа це все, що так багато в них було наложене з індогерманської *magnanimitas i humanitas*. Великість індогерманства в історичнім часі

мусіла щойно наново в них пробиватися — проти визнаневих навчань. При цьому прийшов їм з поміччю — і це ми, німці, не сміємо забувати — в „гуманізмі” доби реформації і часу Гете визвольний дух геленів і римлян.

І для розродного подружнього вибору Humanitas— влучно пізнана і це значить з індогерманського кореня — завжди наново належатиме, як зразок власнородної досконалости та як тілесно-душевний зразок, до вартостей народньої німецькості. Гуманізм у розумінні свобідного до народнього поглиблення погляду на ту велику людськість геленів і римлян, якій було дане власнородне розгорнення, не може без втрати власного німецького духа визволитися з обичайности німців. В „Моїй Боротьбі” це зовсім розкрите. Влучно зрозумілий гуманізм завжди може внести тільки зміцнення германства і німецькості.

З цим впливає для народнього вишколу німців висновок, який я старався висловити на закінчення моєї книги „Нордійська раса в індогерман Азії” (1934) такими словами: „Єдність нашого народу дана головно лучною всі племена примішкою нордійської раси і єдність нашого образування духовими вартостями індогерманства. Виходячи з цього переконання упроститься і спір, чи ми більше потребуємо до нашого образування геленства й римськості, „античности”, чи більше „германської старинности”. Для нашого образування, якщо воно щиро задержуючи породу, якщо воно життєпосильно має діяти, дух чистого індогерманства повновартний, де він завжди ворущався і ворущиться. Та в кожному з великих індогерманських народів виявилися особливо прикладно і

зразково одиничні вартості *нордійської расової душі*".

*

З незалежних від перекладача причин друк цієї книжки проволікся так, що за той час успів він приготувати черговий вибір, до якого краще підходив розділ з „Расової історії герман“, при якій згадується у вступі, а тимто його з цього перекладу тимчасом усунено.

1 Kp 6.5 OK on.

3p.87k

PA
(1986)

1135

~~1135~~